

TRANSILVANIA

Anul LIII.

Maiu 1922.

Nr. 5.

Mamă.¹

*Din lacrimile cari le-ai plâns,
De-ar fi mărgăritare, salbe
Comoară 'ntreagă ai fi strâns...
In părul tău cresc fire albe...*

*Cum stai așa pierdută, pari
Cuprinsă de melancolie...
Copiii tăi crescură mari
Și casa ți-a rămas pustie...*

*S'au dus in lume, rând pe rând
Să-și caute 'n străini norocul,
Și tu-i aștepți, i-aștepți, — visând,
Când arde seara in vatră focul.*

*O luminare ți-ai aprins...
Și-acum deschizi incet psaltirea...
Și murmuri... și pe-un drum intins
Te poartă 'n depărtări gândirea...*

*In umbra tainicei odăi,
Cum stai la masă 'ngenunchiată.
Rugându-te pentru ai tăi,
Pari însăși Maica Preacurată.*

Ion Borcia.

¹ Din Poeziile postume ale autorului. *Nota Red.*

Un serviciu de informare al străinătății.

— Necesitatea și organizarea lui. —

De Vasile Stolca.

Din intrevederile ce am avut în București în ultimul an, și din diferitele articole publicate în ziare văd că acum în sfârșit începem și noi a ne da seamă de importanța unui serviciu sistematic de propagandă.

Ca unul care timp de patru ani de zile am făcut propagandă pentru țara noastră în lumea americană și care am fost în strânsă legătură cu propagandiștii celorlalte naționalități asupra, în special cu dl T. G. Masaryk, actualul președinte al Cehoslovaciei și cu dl I. I. Paderewsky, fost prim-ministru al Poloniei, am convingerea că prin înființarea unui serviciu sistematic de propagandă de către guvernul nostru se acopere una dintre cele mai mari lipse ale activității noastre diplomatice și economice în țările occidentale.

Evenimentele dela 1914 încoace au dovedit că într-o acțiune sănătoasă de politică externă nu e suficient să câștigi învoirea guvernului străin, ci e necesar să câștigi și învoirea poporului care stă la spatele aceluia guvern.

Acest lucru l-au observat încă de bună vreme atât Cehii cât și Iugoslavii și Polonii, și dela începerea războiului mondial încoace n'au cruțat nici o efortare și nici o jertfă spre a câștiga opinia publică occidentală pentru aspirațiunile lor.

Cehii își stabiliseră biourouri de presă centrale în Paris, Londra, Roma, Washington, Petrograd, lucrând toate după îndrumările ce se dădeau de către dnii Masaryk și Beneš. Într-o vreme în Washington lucra dl Masaryk, în Paris dl Beneš, iar în Roma răposatul Ștefanik. Aceste biourouri își creiaseră legături cu toată presa, cu toate agențiile telegrafice, erau într-o continuă comunicare între ele și plasau zi de zi știri, articole și fotografii în ziare. În America sub supravegherea biouroului central din Washington se stabiliseră biourouri în toate orașele de seamă, ținând lumea în continuu la curent cu evenimentele cehoslovace și cu activitatea diferitelor grupuri de soldați cehoslovaci din armatele aliate. Nu le-au lipsit nici fotografiile, nici desaturile artistice și nici reproducerea operelor de artă cehă.

veche sau modernă. Iar pentru informații mai temeinice pe seama celor ce se interesau de țara lui Huss, Cehii publicau revistele «La Nation Tchèque» în Paris și «Czechoslovak Review» în Chicago.

Acelaș drum îl urmau iugoslavii, cari în decursul războiului aveau în fiecare țară aliată câte un biou central de presă cu caracter oficial, susținut de guvernul sârb, și câte un biou susținut de comitetul iugoslav din Londra. De altfel guvernul sârb a făcut o propagandă sistematică în țările occidentale încă de pe la 1900, pe de o parte prin biourul de presă din Belgrad, condus de dl Vladislav Savič, pe de altă parte prin bărbați tineri trimiși anume pentru acest scop în străinătate, dintre cari sunt de remarcat dnii Tomiç și Jakšič, cari ne-au făcut mult rău la conferența de pace. În decursul războiului, biourile iugoslave și cele oficiale sârbești lucrau mână în mână, conduse de aceleași îndrumări. În America pentru coordonarea propagandei fusese trimis dl Savič însuși. În biourul iugoslav din Washington lucrau vre-o doisprezece inși. Biourul avea branșe în întreaga țară și chiar câțiva propagandiști ambulanti. Biourul oficial al guvernului sârb era condus de un profesor sârb și mai cu seamă de cunoscutul corespondent al lui «London Times» în Balcani, dl Gordon G. Smith, pe care guvernul sârb l-a aprovizionat cu toate mijloacele materiale de cari avea nevoie, l-a făcut căpitan în armata sârbă și l-a distins cu toate decorațiile posibile. Aceste organizații au scris și plasat articole, au plasat fotografii, au aranjat chiar expoziții de fotografii admirabil executate, înfățișând Iugoslavia, campaniile Serbiei și în special tragica retragere din Albania la mare.

Polonii au lucrat cu acelaș sistem, ascultând de îndrumările comitetului național polon din Paris. Activitatea lor în America era condusă de dl I. J. Paderewsky, față de care poporul american are un adevărat cult, iar biourul de presă din Washington era condus de un foarte priceput american, dl J. White, care avea strânse legături personale cu lumea presei.

Frânța însași simți nevoie de a face o propagandă în America și peste o sută de conferențieri și scriitori francezi erau ocupați cu această muncă. Splendidă propagandă făceau cei doi reprezentanți înalți ai Franței în America, dnii J. Jusserand

și A. Tardieu, ținând ei înșiși conferințe. Deasemenea e fără preț serviciul ce l-a adus cauzei Franței plasarea filmelor cinematografice de pe front la teatrele americane, care au fost năpădite de acest soi de material.

Propaganda engleză și belgiană a fost tot așa de stăruitoare și bine utilizată. Propaganda italiană deci puternică și ea, a fost totuși mai slabă decât a celorlalți din cauza lipsei de sistem.

Bulgarii au avut un biou excelent în Berna, sub conducerea unui domn Stefanov, a cărui acțiune se simțea în toate țările aliate.

Activitatea aceasta de informație a străinătății a adus foloase incalculabile. Cehii și Iugoslavii în mare parte ei îi datoresc marea simpatie de care se bucură în țările occidentale și încrederea ce li se arată. Cărțile, revistele cari tratau temeinic problemele lor naționale, fotografiile, reproducerea artistică ale operelor lor de artă, au umplut nu numai redacțiile ziarelor și revistelor mari, ci chiar și casele tuturor cetățenilor de seamă ai Mării Britanii și ai Americii. Franța, cu prilejul lansării ultimului său împrumut de 100.000.000 de dolari pe piața americană a aflat chiar necesar să ducă o propagandă mai intensivă decât de obicei timp de două luni de zile; rezultatul a fost că împrumutul a fost semnat în 30 de minute.

Noi până în zilele din urmă n'am înțeles deloc importanța unei propagande organizate. Din partea oficialității noastre nici înainte, nici în decursul războiului mondial nu s'a făcut nimic în această direcție. Activitatea celor câțiva profesori universitari trimiși de guvern în ceasul din urmă la Paris, a avut prea puțin efect. Abea în decursul conferinței de pace s'a făcut o acțiune mai coordonată. Dar pentru efecte imediate la conferință această acțiune venea prea târziu. Propaganda românească în decursul războiului a fost lăsată complet la inițiativa particulară. Pentru Anglia și America în special, nu s'a cheltuit nici un singur ban. Activitatea ce s'a desfășurat acolo se datorește numai unor eforturi personale.

Astăzi munca celor cari au înțeles pe deplin importanța propagandei și au obținut rezultate pe urma ei, urmează fără întrerupere, însă cu mijloace mai practice și cu metode mai experimentate. Atât Cehoslovacia cât și Iugoslavia și-au organizat bioururi de presă cu branșe în occident, cu secții cine-

matografice și fotografice, cu emisari în toate capitalele. Opera de propagandă pe care o fac Cehii la noi pentru comerțul lor, o fac și în celelalte părți ale lumii. Iugoslavii au lăsat și pe mai departe pe dnii Vladislav Savič și Gordon G. Smith în America să-și continue activitatea de informație. Franța își păstrează încă o mare parte a organizației ei de propagandă prin țările străine.

Chiar și țările vrășmașe și neutre încep acum să-și facă propagandă în Franța, Anglia și America, nizuindu-se să le dovedească imposibilitatea situației create de conferința de pace și necesitatea revizuirii tratatelor. Austro-Ungaria a numit la Londra în corpul legațiunii sale un «atașat al presei». Asemenea a făcut și Danemarca. Ungaria în special lucrează cu multă putere și cu multă pricepere. Biurouri mari de presă ungare sunt astăzi în Berna, Genova, Roma, Paris, Londra și Berlin, la cari sunt angajați bărbații cei mai competenți ai Ungurilor în această materie. Emisari cutreieră occidentul, semănând nelcredere față de noi și bârfindu-ne. În special sunt întrebuințați pentru acest scop diferiții nobili unguri înrudiți cu familii de seamă din Anglia și America. Se plănuște ca însuși contele Albert Apponyi, după vizitele sale în Elveția, Franța și Anglia să treacă în America. Propaganda ungurească e îndreptată mai presus de toate în contra noastră.

De aceea socot că se face o operă absolut necesară instituindu-se o organizație sistematică pentru informarea presei din străinătate.

Soluția cea mai practică și cea mai eficace a acestei chestiuni este: înființarea unui biou central de informație și a mai multor branșe în mai multe centre ale lumii, cari toate ar primi spre a plasa în presă știri dela bioul central și ar transmite acestuia din străinătate știrile de importanță și mai cu seamă cele cari privesc interesele noastre. Bioul atât direct cât și prin branșele sale, va intra în legături cu marile agenții telegrafice și de publicitate din străinătate, cum sunt: «Presa Asociață», «Presa Unită», «Agenția Havas», «Agenția Reuter», «Agenția Stefani», etc. și se va nizu ca știrile să le plaseze cu ajutorul lor, cari se bucură de încrederea lumii.

Publicarea unor reviste speciale de propagandă românească în țările occidentale este o mare greșală, care nu mai poate fi

continuată. Efectul acestor publicații este nul. Din câte încercări de acest fel cunosc eu, numai «La Roumanie» din Paris în 1918 a adus rezultate; dar și acestea sunt datorite nu ziarului ca atare, ci grupului de oameni de stat și de savanți români cari s'au strâns în jurul lui și cari prin legăturile și cuvântul lor viu au făcut cauzei neamului nostru marile servicii cunoscute. Mai adaugăm faptul că în împrejurările tragice în cari se află țara atunci, ziarul acesta eră singurul organ de comunicație între lumea franceză și lumea noastră și singur el dedea informații despre România. Revistele pe cari le publicăm noi acum, fie în Paris, fie în Roma, nu au nici o trecere în lumea unde apar. Publicul din Franța, Anglia sau America, unde sunt atâtea probleme tot așa de grave pentru aceste țări ca și ale noastre pentru noi, nu are vreme și nu simte nici un interes să cumpere și să citească un număr întreg de revistă despre o țară mică și neimportantă din răsăritul Europei. Mentalitatea cetățeanului francez și mai cu seamă a celui englez și american, cari sunt fiii unor țări uriașe și cu puteri coplesitoare, e cu totul alta decât a noastră. Au o neîncredere și o adevărată aversiune față de publicațiile de propagandă și se simt adevseori săcăiți de eternele bombardări cu material de acest soi. Astfel revistele acestea nu sunt citite nici chiar dacă sunt trimise gratuit. Articolele lor nu sunt reproduse sau comentate nicăeri. Asupra opiniei publice din occident nu au nici un efect. Afirm categoric că aceste reviste sunt inutile, că ele sunt necunoscute publicului din Paris și Roma și că dacă în presa noastră din când în când se vorbește de propaganda mare pe care o fac și li se reproduc unele articole, aceasta este o înșelare a opiniei publice de acasă, spre a justifica existența acestor publicații.

Nu există decât un singur fel de propagandă prin care poate fi câștigat publicul larg al țărilor din apus: plasarea de articole și întreținerea unei atmosfere de simpatie față de noi în presa mare cu care publicul e familiarizat. Va trebui să ne nizuim ca zi de zi, în fiecare ziar din Paris, Roma, Londra, New-York, Washington să apară 300—400 de cuvinte conținând știri alese despre munca și progresul nostru, și în fiecare săptămână câte un articol mai lung. Astfel bătând în continuu cu ciocanul, intră în conștiința publicului că suntem o țară

sănătoasă, un popor capabil și conștient și că aici în răsăritul Europei suntem o forță.

Socot că e absolut necesar ca biurolul de informație a presei, care va fi însărcinat cu îndeplinirea acestei activități, să aibă o secțiune specială fotografică și cinematografică. Tablourile, fie pe hârtie, fie pe ecran, vorbesc mai deodreptul și dau o imagine mai clară despre țara noastră. Articolele ilustrate au efect mai puternic. Fotografiiile M. S. Regelui, a M. S. Reginei, a A. S. Principelui de Coroană, a celorlalți membri ai Familiei Regale, ale diferiților oameni politici de seamă, ale unor grupuri de fete frumoase, copii sau țărani în costume naționale, ale orașelor noastre și ale altor locuri pitorești din țară va trebui să fie puse la îndemâna fiecărui ziar mare din occident; redacțiile le vor întrebuința de câte ori știri sau articole despre România vor face mențiune despre aceste persoane sau aceste locuri. Filmele cinematografice, dacă sunt bine alese, dau rezultate superioare oricăror articole de presă. În Statele-Unită și cel mai prost film are în decurs de un an cel puțin șase milioane de spectatori. Se pot face aranjamente cu diferitele case cinematografice pentru circularea atât a filmelor cu evenimentele curente cât și a unor filme artistice cu vederi alese din România.

E esențial ca toate informațiile de seamă să fie comunicate în străinătate pe cale telegrafică; altfel pierde farmecul noutății și presa străină refuză publicarea lor. Chestiunea transmisiunii fiind de o importantă capitală este absolut necesar să se ceară avizul unor specialiști tehnicieni, în rândul întâi al directorului P. T. T. Situațiunea ar fi clară, dacă am avea o stațiune radio-telegrafică, de mare tensiune, ca să putem comunica direct cu Anglia și eventual chiar cu America.

Organizațiunea proiectată va putea îndeplini și o mare misiune națională înlăuntrul țării, contribuind la formarea unei mentalități unitare și la închegarea sufletească pe de o parte între Românii din diferitele ținuturi, pe de altă parte între populația românească și minoritățile neromânești. Biurolul de presă furnizând tuturor ziarelor din țară zi de zi știrile de seamă dela noi și din străinătate, prezentând faptele în aceeași lumină pentru toți, arătând populației dintr-o parte a țării, ce face populația din altă parte, dând aceleași îndemnuri, în mod firesc va avea

de rezultat că după un număr de ani se va fi stabilit un fel unitar de a privi și a judeca evenimentele și interesele.

Sunt însă două primejdii care pot nimici complet activitatea acestei instituții și de care va trebui să ne ferim ca de foc, sau și mai rău: minciuna și politicianismul.

Toate articolele și toate știrile ce s'ar comunica presei vor trebui să conțină cel mai curat adevăr. Chiar și atunci când acesta e amar. Neexactitățile se descoper ușor și atunci toată munca se discretitează. Vor trebui evitate orice articole de teorii și sentimente; vor trebui date presei numai relatări exacte, precise, de fapte. Acestea vorbesc mai convingător decât comentariile.

Nu se va putea permite sub nici un pretext ca nenorocitele noastre certuri politice să influențeze activitatea biuroului de presă. Aceasta va trebui urmărită în spiritul celei mai stricte obiectivități. Guvernele vor trebui să se ferească să-l întrebuițeze în contra adversarilor lor politici. Guvernele se schimbă, biurul însă continuă să lucreze; introducându-se greșala ca prin biurul de presă să fie lăudat guvernul, care mâne poate fi în opoziție, și să fie ocărită opoziția care mâne poate fi la guvern, biurul ajunge în situația că va lăuda și va hull alternativ pe aceleași persoane. Această purtare în occident i-ar nimici orice credit și orice prestigiu și ar face imposibilă o activitate folositoare.

Cu ideea unei organizații serioase care să informeze presa străină, m'am ocupat de mult și în 1 Maiu 1919 am făcut un memoriu în această chestiune dlui Ion I. C. Brătianu, pe atunci prim-ministru și ministru de externe al țării.

De atunci am urmărit de aproape munca ce desfășurau în această direcție celelalte națiuni din jurul nostru și m'am informat despre sistemul lor de organizație și metoda lor de lucru. Am studiat mai ales în ce privește propaganda înlăuntrul țării, admirabila funcționare a agenției centrale de presă «Rosta» a guvernului sovietelor din Moscova.

Bazat pe experiențele mele din ultimii patru ani și pe exemplele văzute la națiunile vecine cu noi, eu socot că programul cel mai potrivit pentru organizarea serviciului de informare a presei, proiectat de guvern, este următorul:

Serviciul de informare a presei.

1. Se înființează un birou central de informare a presei.
2. Biroul are două secții: a) Secția știrilor pentru ziare și reviste și b) secția fotografică și cinematografică.

I. Activitatea în străinătate.

3. Biroul are reprezentanți în Paris, Londra, New-York, Roma și Berlin.

4. Activitatea secției știrilor dela biroul central va fi:

a) Să transmită reprezentanților săi din orașele amintite în fiecare zi știri condensate despre evenimentele cari determină mersul vieții noastre politice, despre desfășurarea vieții noastre economice, financiare și industriale.

b) Să arete opera constructivă ce se va face în ocârmuirea și reorganizarea țării.

c) Să trimită cât de des informații despre viața noastră culturală, literară și artistică și despre opera de educație intelectuală și fizică, în special a claselor de jos.

d) Să mijlocească scrierea de articole științifice, literare sau politice de către oamenii noștri de știință sau de către oamenii noștri politici, pe seama revistelor mari din străinătate și eventual să plaseze în revistele noastre articole scrise de savanți străini.

e) Să îngrijească de scrierea unor răspunsuri documentate la articolele ce ne-ar ataca în presa străină, în caz că reprezentanții din străinătate ai biroului, neavând isvoare suficiente, nu pot răspunde destul de documentat.

f) Să răspundă prin pamflete diferitelor pamflete de propagandă unguerească și rusească în cari suntem atacați.

g) Să îngrijească de scrierea și publicarea pentru străinătate a unei serii de cărți cu caracter strict științific, tratând despre istorie, geografie, viața economică, literatura și arta românească, acestea toate publicate mai presus de toate în englezește și franțuzește

h) Să ajute petrecerea în țară și informarea exactă a ziariștilor străini ce ne vizitează, ușurându-le întrevederile cu personalitățile de seamă ale vieții noastre și excursiile pe cari le-ar face pentru cunoașterea țării.

i) Să invite anumiți ziariști mari din occident în România.

Transmiterea știrilor și a desmințirilor trebuie să se facă fără nici o întârziere.

Articolele lungi și știrile de importanță secundară se vor trimite prin poștă; știrile importante se vor trimite prin telegraf.

5. Activitatea secției fotografice și cinematografice va fi:

a) Să aibă la dispoziție fotografiile tuturor bărbaților noștri de valoare, vederi de orașe, porturi, întreprinderi industriale, castele, mănăstiri și locuri frumoase ale țării.

b) Să fotografieze și să cinematografieze toate evenimentele importante din viața noastră, deschideri și închideri de parlament, sărbători naționale, adunările generale ale «Asociațiunii» și ale altor societăți culturale, alergări de cai, vânători regale, scene din viața familiei regale.

c) Să facă o serie întreagă de filme cuprinzând după categorii vederi frumoase sau scene caracteristice din viața țării noastre: castele, mănăstiri, vederi din Carpați, mine și ștampuri din munții apuseni, transport cu plutele pe Bistrița, localități de băi și resorturi de vară, porturile dunărene și Constanța etc.

Fotografiile de sub punctul a) în mai multe exemplare se vor pune la dispoziția fiecărui reprezentant al biuroului în străinătate, ca să nu lipsească din redacția nici unui ziar din lume și de câte ori va fi vorba de vreun eveniment important din România, să poată fi plasată alături și o ilustrație.

Fotografiile și filmele de sub b) se vor trimite imediat după ce au fost luate, dacă e posibil chiar odată cu știrile la cari se referă, ca să nu-și piardă farmecul noutății.

Filmele de sub c) se vor trimite în străinătate la cererea reprezentanților biuroului din cele cinci orașe mai sus numite și vor circula pe baza unei invoieli făcute între reprezentanții biuroului și diferitele societăți cinematografice.

6. Activitatea reprezentanților biuroului în străinătate va fi:

a) Să-și creeze legături strânse cu ziarele, cu agențiile de presă, cu ziaristii și bărbații cari au influență asupra opiniei publice.

b) Să plaseze, fie prin agențiile de presă, fie direct în fiecare zi știri despre România.

c) Să plaseze în suplimentele ilustrate sau chiar în corpul ziarelor, fotografii trimise de biurul central.

d) Să facă aranjamente cu societățile cinematografice pentru circularea filmelor dela 5, b) și c).

e) Să țină la curent biouroul central cu tot ce se scrie în presa țării respective despre România.

f) Să răspundă imediat la atacurile ce s'au adus în contra noastră, nelăsând nici un atac fără răspuns și nici o minciună fără desmințire; dacă nu sunt destul de bine informați, să ceară material sau articol gata dela centru.

g) Să intereseze revistele mari în colaborarea oamenilor noștri de seamă și să plaseze articole de ale lor în aceste reviste.

h) Să distribue în cercurile potrivite pamfletele și cărțile ce se vor publica de către biouro pentru țările occidentale.

7. Știrile ce se dau de către biouro și de către reprezentanții săi trebuie să fie cel mai curat și cel mai incontestabil adevăr; afirmarea unui neadevăr aduce discreditarea atât a individului, cât și a organizației și a țării.

8. Biouroul va lucra fără nici un amestec al politicei de partid.

9. Reprezentanții biouroului în străinătate vor sta în strânsă legătură cu legațiunile țării.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II. Activitatea în interiorul țării.

10. Biouroul va avea corespondenți în toate orașele țării.

11. Biouroul va concentra toate știrile de importanță despre mersul vieții politice, administrative, economice și financiare, mai presus de toate despre munca pozitivă ce se face și despre rezultatele obținute și îndreptările înfăptuite, le va turna într'o formă lipsită de asperități și le va transmite tuturor ziarelor din țară.

12. Transmiterea știrilor la ziare se va putea face, din motive de economie, în următorul fel:

a) Instituindu-se în orașele unde numărul ziarelor este așa de mare, încât ar costă prea mult telegrafierea directă către fiecare ziar în parte, câte un reprezentant al biouroului, care ar multiplica îndată știrile sosite și le-ar pune la dispoziția redacțiilor.

b) Telegrafându-se direct cotidianelor în orașele unde menținerea unui reprezentant special ar fi mai scumpă decât telegrafierea.

c) Trimițându-se cu poșta știrile a căror publicare nu e urgentă, precum și informațiile pentru gazetele săptămânale. Pentru telegramele dela a) și b) se va face o înțelegere cu direcțiunea P. T. T., fixându-se pentru transmiterea lor o oră din noapte, de preferință între orele 24 și 2.

13. Biuroul va publica o gazetă săptămânală ilustrată pentru poporul dela țară, în limbile română, maghiară, germană și ruteană, arătând pentru fiecare dintre naționalitățile străine, pe de o parte consolidarea și tăria, îmbunătățirile statului nostru, pe de altă parte mizeriile și neorânduiala ce domnesc în țările vecine, unde stăpânesc frați ai acestor naționalități și accentuând comunitatea de interese a tuturor locuitorilor țării.

14. Biuroul va pune la dispoziția ziarelor fotografiile de sub 5 a) și b).

15. Biuroul va publica de două ori pe săptămână în românește, ungurește, nemțește, rutenește și bulgărește câte o singură pagină de informații pentru popor, o va trimite cu poșta în fiecare comună și va interveni ca prin autoritățile administrative să fie afișată în fiecare comună la primărie, biserică și școală, pe peretele de afară, spre a fi citită de toată lumea. De asemenea se va afișa în toate gările din țară. În comunele neromânești sau cu populație mixtă se vor afișa pagini tipărite în limba fiecărei naționalități ce locuiește acolo, afișându-se totodată și textul românesc.

16. Biuroul va face aranjamente, în caz de nevoie va impune prin autorități, ca toate cinematografele din țară să aibă în fiecare reprezentatie cel puțin câte 200 metri de film cu subiect din viața țării noastre, furnisat de secția fotografică și cinematografică.

Legendele acestor filme pentru ținuturile naționalităților se vor face paralel în românește și în limba naționalității respective.

17. Biuroul atât în străinătate cât și în lăuntru țării va lucra întotdeauna cu cea mai mare pezeziune.

După părerea mea acestea pot fi bazele unei organizații sănătoase, de informare a presei. E de sine înțeles că oricât ar fi o organizație de perfect plănuită și perfect încheată, ea

va putea fi ruinată și discreditată în câteva zile, dacă personalul ei nu va fi alcătuit din oameni capabili și conștiențioși.

Dela întoarcerea mea în țară, din Ianuarie 1921 încoace, am stăruit necontenit pentru înființarea unui serviciu sistematic pe aceste baze. Cu regret trebuie să o mărturisesc, că stăruințele mele au avut până acum foarte puțin rezultat. În Martie 1921 am înaintat un memoriu amănunțit dlor Octavian Goga și Take Ionescu. Frământările politice însă n'au dat răgaz nici unui bărbat politic de seamă să se ocupe cu această problemă pe care eu personal o consider ca una dintre cele mai importante probleme ale reorganizării serviciului nostru extern.

Sperăm că viitorul va deschide mai larg inimile pentru înțelegerea nevoilor noastre.

Soartea faimei lui Mihaiu-Viteazul.

Legăturile «Alexandriei» cu eroul muntean au fost demonstrate până la evidență de dl N. Iorga (*Faze sufletești și cărți reprezentative la Români*, București 1915, p. 38 sqq.; cf. același, *Faima lui Mihaiu-Viteazul*, passim; apoi: V. Grecu, *Erotocritul lui Cornaro în literatură românească*, în «Dacoromânia», I. p. 70 sq., și T. Capidan, *ibidem*, p. 206).

O confirmare contemporană, directă, a constatării d-lui Iorga se găsește în documentul din 1600, intitulat de însuși Mihaiu: «Ce-au dus Ca-l Mango», iar, în scrisoarea mai nouă, latinește: «Quid locutus fui? (*sic*) cum Carolo Magno Michael Vayvoda» (v. N. Iorga, *Documente nouă, în mare parte românești, relative la Petru Șchiopul și Mihaiu Viteazul*, București, 1898, p. 22 sqq.), în care Milanesul Carlo Magno spune Domnului român, din partea Impăratului Rudolf II, al cărui emisar eră, următoarele:

«Impăratul au trimis la Franța, la Spanea, la Papa și la toți mai marii [veste] de bărbăție și de vitejie, *ce ești al doilea Alecsandru*, ca să te ajute cu bani și cu alte multe cinste înfrumusețate; ce vor trimite ei ajutor, bani, iară cu încă de 3 ori mai multu».

V. Bogrea.

Tainele zorilor.

Lui Volbură Poiană.

Intr'o Pădure deasă, cu drumul încălțit
La cias târziu din noapte umblând am rătăcit;
Pe locuri neștiute, sub cer întunecat,
— Că stelele și luna demult s'au fost culcat —
Și-un vâl ca un lișoliu de păcură cernit
Acoperind văzduhul — în cale m'a oprit...
Tăcerea-și întinsese nocturnul ei vestmânt.
Nu mai clipea nici frunza nici cel mai tainic vânt.
In liniștea adâncă dormea pământul greu
Și odihnea Pădurea în brațul lui Morpheu.

In nepătrunsul nopții de pace și pustiu,
Doar sufletul din mine simțeam că eră viu.
Și mai simțiam cum bezna în spasmuri de nespus
Se năruia asupra-mi de undeva de sus;
Iar prundul de sub mine prindea a se surpă,
Că nu eră scăpare a nu mă îngropă...
Cum n'aveam nici un sprijin și nici un razim drept,
O desnădejde-amară mi se înfipse-'n piept
Și groaznice fantasme mă torturau în van
Ca sufletul se iese din noapte la liman.

.....
Atunci — pornise-un foșnet — dintr'un frunziș — tiptil
Ușor — ca visul unui nevinovat copil —
Pe urmă tot mai tare și mai stăruitor
Il auziam cum vine — un vânt desprins din nor...
Avea menire sfântă... și eu îl pricepui,
Când se porni din harfă să-mi cânte-'n limba lui :
«Credința-i temelie virtuteii omenești.
«De ai credința 'n suflet — la drum nu potighești,
«Că razele divine ce te vor adumbri,
«Vor netezi cărarea pe care vei porni
«Și pasul tău ori unde cu drept îl vei purta,
«Se va feri păcatul mereu din calea ta...
«Nu vei călca orbește în urme de noroi

«Și nu te va atinge nici grindină, nici ploi.
«De vei greși poteca — la răspântii un far
«Din margini de pșăpastii te va întoarce iar...
«Și nu va fi ispită ce te va amăgi
«Să calci o lege sfântă — credința de-i păzi...
«Doar cântecele firii te vor opri în loc
«Și-ți vor aprinde'n suflet acel mai sacru foc. —
«Te-or desfătă în cale nevinovate flori
«Și ciripit de paseri te va trezi în zori.
«Privirea ta senină spre zară ațintind —
«Nu umbra — ci lumina vedeă-vei răsărind.
«Și oricâte vârtejuri în drum te-or fi cuprins —
«De farmecul luminei vei rămâneă învins...
«Cu valurile vieții de-apururi luptător —
«De ai credința'n suflet — vei fi biruitor!»

.....

Pe creștetul Pădurii suflase ca un duh
Și începuse-un clocot și un vuiet în văzduh,
Că toată firea par'că în luptă de titan
Se frământă în haos să birue-un dușman...
Mi se părea c'o rază se'ncaeră c'un nor
Și — ca pe-un ce netrebnic — l-asvârle pe-un pripor.
Și altele venite în ajutorul ei
Smulgeau din întunerec mereu câte-un crâmpei.

.....

Se auzed departe un cântec de cocoș
Și negrul nopții par'că se plămădeă cu roș...
Simțiam cum se ridică un văl întunecos
Și altul iar la rându-i se prăvăle în jos.
Se sguduise ceva ca din adânc abis
Precum se mișcă patul când te trezești din vis.
Și răsufală pământul greoi și somnoros,
Il auziam cum căscă năpraznicul colos...
În somnu-i alintată de-al veacurilor scut
Se întindeă molatec Pădurea'n așternut...
Din visu-i feciorelnic ce noaptea i-l urzi
O dără de lumină părea a o trezi.

.....

*Pornise-o adiere din munții de brădet
Și începuse frunza să șopote încet...
Un suflu de vieață venea de undeva
Și firele de iarbă îngăimau ceva...
Prin tainice culcușuri un svon s'a răspândit
Și sgomotele-'n ramuri creșteau neconținut.
In cuiburi puișorii se răscoleau sburliți
Sub aripile mamei din somn abia treziți.
De pe covorul moale de mușchii lângă tulpini
Și din tufițe dese și negre de afini —
Popoare de găngănii citeau încetișor
Stihii din molitvelnic — pe înțelesul lor;
Iar în bordee scunde sub tufe de aluni
Ciupercile în taină șopteau la rugăciuni...
Sub fiecare frunză foșneă un gândăcel
Și alte gongulițe mărunte ca și el.
Se auziau din prunduri izvoarele țîșnind
Și apele grăbite-'n zăgazuri clocotind.
Se petreceă o taină aci în preajma mea
Și toată plăsmulrea avea un rol în ea.
La un semnal — din ramuri — răspunse-un fâlfâit
Și-un stol de păsărele veni în sbor grăbit.
Intr'un avânt sosiră și altele cu zor
Și s'așezară toate cu tâlc la locul lor.
Părea că sunt chemate de-acelaș tainic gând
Că auziam prin arbori vioare acordând.*

.....
*De-odată ca prin farmec în templul înverzit
Cântare de mărire spre zări a izbucnit...
Eră o rugăciune... prinosul unor vieți
Intr'un elan cucernic rostit în dimineți...
Și cântecul armonic plutea în infinit,
De mii de mandoline și harfe însoțit...
In cântecul acesta pios și fermecat
Pădurea-'nfiorată — din somn s'a deșteptat.*

.....
*Au început stejarii să murmure în cor
Și fagii să doinească și ei în limba lor.
Cântau pe vârfuri ulmii clățiți ușor de vânt*

Și plopii și arinii din frunze tremurând;
Iar când porniră surle și lire de prin tei
Și florile să-și cearnă parfumul pe subț ei,
Ca la un glas de clopot ce chiamă la 'nchinat,
Din rariștile toate de-odat'-au alergat
— Cu capete semețe și pasul săltător —
Jivinele trezite din somnul lor ușor:
Cerbi, ciute, căprioare și iepuri — am zărit
Cum năvăleau spre locul de cântece vrăjit ...
Și-acî — plecară toate genunchii ... ca la dar
Când iasă cu pötirul preotul din-altar ...

.....
Mi s'a părut atuncea c'aud un murmur sfânt
A tot ce-avea vieața și razim pe pământ.
.....

.....
La răsărit în zare se deschisese-un geam
Și taina dimineții acum o-nfelegeam.
Vedenii minunate torceau un fir lucios
Și nimfele măestre îl respirau în jos ...
Mereu sporeau din caier — ca dintr'un labirint
De torturi nesfârșite de aur și de-argint ...
S'a destrămat pe-'ncetul zăbranicul vestmânt
Și-a biruit Lumina în cer și pe pământ! ...

Pe-o pajiște frumoasă m'am regăsit în zori
Și mi-am văzut cărarea brodată toată'n flori;
Iar soarele c'un zimbet spunea triumfător:
'De ai Credință'n suflet — vei fi biruitor! ...>

Aurelia Pop.

În toate acțiunile tale, de orice natură, și oricât de neînsemnate ar fi ele, deprinde-te de a examina motivele de care ești îndemnat, supune-le judecării imparțiale ale conștiinței tale și acționează în consecință.

Nu aruncă vina asupra aceluia care te-a înșelat pentru a doua oară, căci greșala e a ta.

Păcatele noastre.

(Povestire de pe vremea stăpânirii ungurești).

— Fragment. —

— Un scriitor vrei d-ta, ori un notar diplomat? întrebă avocatul.

— Un om de muncă îmi trebuie, oricine ar fi.

— Atunci eu ți-aș putea recomanda unul. Un tânăr foarte distins, care de un an a terminat cursul de notar.

— Cunoști d-ta?

— Da, îl cunosc. Vre-o două luni a lucrat și în cancelaria mea. Dacă-ți trebuie un om de muncă, nu știu altul care să i-se asemene.

— Vezi? zise preotul. Nu trebuie să desnădăjduiești numai decăt.

— Și unde e în prezent? întrebă notarul.

— E în jurul Hunedoarei, într'o cancelarie. Dar, dacă vrei, într'o lună e la d-ta. I-a plăcut foarte mult satele și regiunile noastre.

— Nu e din părțile acestea?

— E de pe Murăș. Dacă vrei eu am să-i scriu chiar astăzi.

Fața notarului se luminează de bucurie. Cum a fost treizeci de ani cu acelaș om în cancelarie, nu se pricepea nici să-și aleagă altul, nici nu se simțea bine singur. Ii părea că-i lipsește o mână.

— M'ai îndatoră foarte mult, domnule avocat, zise el.

— O, e foarte puțin ce pot face pentru d-ta, și o fac cu plăcere.

— Ii știți de bună seamă și numele?

— Petru Pârvu, îl chiamă. Trebuie să mai adaug că e un băiat frumos și cântă minunat. Dacă aveți cumva vre-o domnișoară prin sat poate să fie chiar primejdios.

— Auzi părinte? întrebă notarul zimbînd.

— Aud și nu mă supăr de fel, răspunse părintele căzând puțin pe gânduri. El avea o fată mare, terminase școlile de vre-o doi ani. Ii veni în minte fata și o ușoară tristeță i-se lăsă pe suflet. Și se gîndeà: n'ar fi rău să aibă și ea o distracție!

Advocatul se ridică, vol să plătească, dar notarul nu-l lăsă.

— O să ne omenеști, dacă chiar vrei, după ce va fi reușit splendid adunarea.

— Cred că o să reușească. În satele unde fruntașii sunt mai greu de pornit, o să mai trimitem tineri de aici pentru agitație. Șase-șapte mii cred să viată. Așadar până la revedere, sfârși el și le întinse mâna.

— La revedere, ziseră cei doi.

Din prag le mai spuse:

— Dar să nu uitați cumva de țaranul Petru Munja, azi încunoștințăm pe roșcatul și insinuăm și oratorii.

— Vă și puteți grăbi, zise notarul după ce eși avocatul. Nu s'a pomenit ca roșcatul să dea voie unei întruniri ori petreceri românești, decât în urma recursurilor la cei mai mari. Cred că și pentru concesiunea acestei adunări vor trebui să umble cu recursuri.

— Cu siguranță. Il cunosc și domniile noastre de aici pe roșcatul, de aceea se grăbesc.

Ei se sculară și trecură în pavilion unde prânzeau mulți provinciali, vorbind tare, țincănind furculițele, turnând vinul în pahare. Patru lăutari se retraseră într'un colț și începură să cânte arii vesele, române, doine.

— Așa mai înțeleg și eu viața, zise vesel notarul punându-și servetul. Eră bine dispus și din pricina berii și a vestii celei bune că va avea un ajutor așa de lăudat.

— Trebuie să fi întreat pe cunoscuții de-aici întâi, zise el aruncându-și gândurile.

— În ce chestie?

— Ei, cu ajutorul ce-mi trebuie. Nu mai eră lipsă să umblu cu anunț la gazete.

— Nu strică nici el, zise părintele. Se vor anunța mai mulți, vei alege care îți va conveni mai mult.

— Eu n'am ce mai alege. Eu m'am hotărât pentru Petru Părvul

— Se vede că nu ești umblat în afacerile acestea. Nu știi zicală: la părul lăudat să mergi cu sacul spart.

— Eu mă încred în avocatul Milea.

— Faci foarte bine. Numai s'ar putea afla altul și mai potrivit.

Li-se servise bucatele și ei tot povestind ca doi buni prieteni, rămaseră până târziu la un păhar de vin. E ciudat cum se desleagă limbile intelectualilor de pe sate când merg la oraș. Acasă de multeori doi ori trei în societate, li-se urește, nu mai știu despre ce să vorbească. Când slugile veniră să le spună că sunt înhămați caii, erau patru ceasuri, și cei doi tot nu-și mai isprăviră poveștile. Poate și băutura să-și fi avut o bună parte în limbuția celor doi.

— Să fi știut că vii azi la oraș, te luam în căruța mea, zise popa Vasile ridicându-se de pe scaun.

— Ceeace nu ne împiedecă mergem într'o căruța până acasă. Intr'alte nu ni se urește până acasă. Să vii cu mine.

Porunciră slugilor să adune toate pachetele ce le aveau în căruța popii Vasile și ei se urcară într'a notarului.

Porniră în trapul cailor, în răcoarea dulce a înserării de Maiu. Caii notarului Marin erau bine hrăniți, alergau ușori, jucându-se par'că, sforăiau în restimpuri pe nări.

— Mi-au dat pe ei o mie de coroane, începù notarul, dar nu-i vând cu atâta.

— Faci rău peste tot că te gândești să-i vinzi. Așa doi cai e o plăcere să-i vezi alergând, să-i știi în grajdul tău.

— Dar grija cea multă! Nu face, te rog să crezi, să ții marfă de asta pe drumurile noastre pline de husdoape și de bolovani. De câteori eși de acasă cu ei, te poți așteptă la vre-o nenorocire.

— Aș! De patru ani de când te plimbă nu li-s'a întâmplat nimic. Trebuie să ai numai un slugă bun, așa-i Nichifore?

— Hm! făcù Nichifor de pe capră.

Din lunci, din pădurile apropiate pătrundeă mirosul de verdeață. Paseri cântărețe fluerau prin desigurii. Undeva departe, într'o husdoapă de pădure, pupăia o pupază.

— Ar fi bine să vină omul meu în săptămâna viitoare, începù notarul. Trece primăvara și nu mi-am putut luă răgaz să facem cel puțin o frigare. Un miel, un ied, udat c'un strop de vin. Hm? Ce zici?

— Zic și eu să ne grăbim. Altfel dă vara peste noi și ne face de rușine, răspuse preotul, căruia îi veni din nou în minte fata lui de acasă. N'ar fi rău, se gândi el din nou — n'ar fi rău să aibă și ea o distracție. Și ce mai știi?

Acest «ce mai știi» li aduse repede alte gânduri și astfel rămase multă vreme în tăcere. El se gândea cât e de greu cu fete la sate, unde nu pot face nici o cunoștință, unde și fetele și părinții sunt siliți să aștepte până când cineva va binevoli a se rătăci în satul lor. La oraș e altceva! Sunt conveniri, petreceri, și fără de asta se învâрте lume destulă și dacă e o fată frumoasă, drăguță, deșteaptă cum e Victoria lui, ușor se poate mărită și fără zestre. Iată, de-o pildă, chiar preoteasa lui! Ce avere i-a dus? Nimica toată! Dar a văzut-o ca cleric, de atâteaori, cum eră orășancă, i-a suris, s'au împrietenit și a luat-o de nevastă.

Adevărat că azi se află tot mai mulți tineri cari se interesează de fetele de pe sate, dar numai de celea foarte avute! Când se abate vre-un candidat de avocat ori chiar avocat cu praxă, pe la sate, poți să știi înaintea că-i dator până în grumazi, își zicea părintele, și că vânează o zestre considerabilă. Dovăda cea mai puternică o aveă în faptul că fata unui foarte bogat întreprinzător de păduri din satul vecin, s'a măritat chiar zilele acestea după un avocat. Dar ce avocat! Cincisprezece ani a tândălit pe la universitate și până să-și câștige libera practică advocațială. Și în sumedenia aceea de ani de bună seamă nu va fi stat cu mânilor în sân! Popa Vasile eră informat că datoriile lui apropiiau suma de douăzeci de mii de coroane. Decât așa căsătorie, mai bine fată bătrână!

Dar se puteă foarte bine ca acest Petru Pârveu să fie așa cum îl lăudase avocatul Milea. Să fie și frumos și bun. Atunci ar fi mare mirare dacă Victoria lui s'ar simți atrasă de tinărul acela? Ar fi rău? Pentruce să fie rău? Ba ar puteă să fie foarte bine... Poate că notarul să aibă dreptate! Poate ar fi mai bine pentru el dacă ar trece la pensie. Și atunci? Ei, atunci tot ar mai rămâneă o chestie capitală de deslegat: alegerea lui Pârveu de notar. Săcuiul nu va fi bucuros să-l-pună în candidație, asta se înțelege de sine. Dar' poate «am află noi ceva, am află noi ceva»! își sfârși preotul gândurile.

Și ca și când și prietenul său, notarul Marin, ar fi avut aceleași meditări cu preotul, zise:

— Dac'ar fi om de înțeles aș puteă să-i fac o leafă bunișoară.

— Lui Pârveu? întrebă părintele.

— Lui. Nu stăm chiar așa de rău cum ne plângem uneori. Mulțumită Domnului satul nostru e încă tot prea departe de advocați. La noi, multe lucruri, cari pe alocuri le fac advocații, vin pe mâna notarului. În cât prețuești tu veniturile mele pe an?

— Acestea nu le spunem bucuroși. Aici ne-am obicinuit să înșelăm și pe prietenii noștri cei mai buni, zise preotul.

— Sunt totuș curios să știu ce crezi tu?

Vr'o patru-cinci mii de coroane.

— Atâta nui Atâta ar fi prea mult. Dar trei mii cu siguranță.

— Ai putea astfel să-i faci o leafă bunișoară lui Pârvu.

— Pot. Și am să-i și fac, numai să-mi placă de el.

Preotul tăcù un restimp, apoi deodată-l întrebă.

— E sistemizat la noi în toată forma postul de vice-notar?

— Sistemizat, dar atârnă dela mine să-l umplu, ori să-mi țin un scriitor. Bucuros n'aș vedea definitivat lângă mine un om cu care nu mă pot înțelege.

— Poate tu vei voi ca celce vine nesmintit să umble pe urmele fie iertatului Muntenescu.

În ce privește munca, nesmintit țin la asta.

— Bine, munca! Ceasurile hotărâte! Dar bătrânul eră cu ziua în cap în cancelarie.

— Asta nu voiu cere-o și dela celce vine, răspunse notarul. Va avea ceasurile lui libere, de plimbare, de petrecere.

— Hm! făcù părintele. «Petreceri nu vom avea atâtea. Ce putem noi face într'un sat?»

Notarul nu răspunse. Priviă un poduleț ce se zăria înainte.

— Oprește Nichifore, îmi pare că-i luată o scândură dela podul acela.

Cei doi prieteni tăcură pânăce durăi căruța peste pod. Apoi, în înserarea ce se coboră începură să vorbească de cum se pornește anul acesta, de sămănături, de o sală mică ce trebuia adăogată școlii, de pădurarii, cari nu erau mulțumiți cu salariile.

Când ajunseră și părintele se coborî, îi zise notarului.

— Când va veni să mă înștiințezi și pe mine.

— «Aide, aide» zise notarul strângându-i mâna, par'că suntem într'un sat.

II.

Petru Pârvu erà angajat în cancelaria unui notar jidan, dar care reprezintă cu o adevărată patimă «ideea de stat maghiar» în comitatul Hunedoarei, între Valahii cu tendințe «centrifugale». Purta mustață mare, răsucită ungurește, și vărsă din gura lui ascuțită valuri întregi de sudălmii patriotice, pe fiecare clipă. De trei luni erà Petru Pârvu lângă acest tipic reprezentant al naționalismului unguresc modern și sufletul lui se umplu de scârbă. Scrisoarea avocatului Milea îl află aici. Cât ce o ceti, bătu în palmi de bucurie, ca un copil, și cu începutul lunii viitoare își dădu dimisia.

— Faci bine că te duci, îi zise jidanul, dumneata nu te-ai putut obicinui niciodată să fii un slujbaș de model.

— Cum înțelegi asta, domnule notar, îl întrebă Pârvu.

— Dumneata umbli prin nori, și nu voești să vezi realitatea, răspunse șeful.

— Care realitate?

— În care trăim cu toții. Legea domniilor voastre spune că nu poți sluji deodată la doi domni.

— Și eu am făcut așa ceva?

— Dumneata, abia de trei luni aici, te-ai amestecat cu țărani. Ai înjghebat cor mixt, umbli după reprezentații teatrale, pe când slujba dumnitale îți permite să sprijinești numai interesele statului. De altfel, voia dumnitale. Nu eu am să trag scurta. Te asigur că te vei cumiți și dumneata.

— Se poate, domnule notar, se poate, zise zimbînd Pârvu. Fiecare neam cu cumințenia lui. Noi Românii întărziem totdeauna. Nu înzădar e vorba cu «minte Românilor cea din urmă».

El ținu ca încă în ziua aceea să-i mulțumească avocatului Milea pentru bunăvoință și să-i scrie asemenea notarului Marin în ce condiții ar fi aplicat să vină în Gureni. Notarul află de prea modeste pretensiunile lui Pârvu, și tot mirându-se de frumoasa lui scrisoare, de-o caligrafie impecabilă, îi răspunse că primește tot și că-l așteaptă cu întâi a lunii lunie.

Petru Pârvu erà aproape un băiat încă. Să fi tot avut douăzeci și trei de ani. Terminase de curând cursul de notar, și nu-și aflase până acuma un loc stabil. Se bucură din tot

sufletul că în curând va ajunge între Români, într'un ținut frumos și bogat, cu oamenii deștepți, pe cari îi cunoștea de când fusese în cancelaria avocatului Milea. Ar fi putut să rămână mai mult la Milea, dar se vede că era unul dintre tinerii cărora le place, până nu sunt căsătoriți, să rătăcească dintr'un sat într'altul.

— Vreau să mai văd lume până nu mă împiedec, zise el avocatului când îi părăsi cancelaria. Sub «lume» el înțelegea îndeosebi pe oameni. Avea aproape o patimă de-a cunoaște cât mai multe firi de oameni. Numai așa se putea înțelege cum a stat trei luni lângă jidanul acela, pe care îl părăseau scriitorii la o săptămână-două.

De câteori vine preot, notar ori vice-notar nou în sat, e un adevărat eveniment pentru țărani și puținii intelectuali de acolo. Astfel și în Gureni sosirea lui Petru Pârvu răscolî satul întreg, mai ales, că de la venirea părintelui Vasile nici un domn străin nu s'a așezat în sat.

— E un copil abia — ziceau unii.

— Fie că-i învățat, lucru mare. O scrisoare și-o cetește pân'ai ridică un deget.

— Am înțeles c'ar fi ficior de popă — ziceau alții.

— Nu, e din opincă dragii mei.

— Domnul Marin se laudă cu el.

— Hm! Se poate laudă, peana iac'asa-i fuge pe hârtie.

— Și cum cântă, sfinte Doamnel! Pagubă, că nu s'a făcut popă.

— Cei puțin de-ar veni în toate Duminicile să țină strana.

— Ai văzut pe diacul cel bătrân cum îl ascultă cu gura căscată?

— Zic eu, că trebuie să fie ficior de popă!

Acestea și alte nenumărate aprecieri se puteau auzi în Gureni la începutul lui Iunie, ori de câteori se întâlneau doi sau trei bărbați. Nu tăcea nici gura nevestelor tinere și a fetelor, dar vezi bine ele făceau aprecieri de altă natură.

— Un domnișor adevărat, ziceau unele.

— Se poartă totdeauna ca scos din cutie, ziceau altele.

— Bădea-i înalt și albeneț, râdea o fată.

— Bădișor cu părul creț, răspundeă alta!

— Hm!

Hm! și tu, și râdeau amândouă privind-se cu ochi plini de străluciri.

Dar încet pe încetul vorbele se potoliră, oamenii își vedeau de necazurile lor, începură să se obicinuiască cu Petru Pârvu. În curând în ochii celor mai mulți nu era decât un domn mai mult la ei în sat, care-și vedeă de afacerile lui. Erau mulțămiiți, nu-i vorbă, cu tot felul lui de-a vorbi cu ei, de-a le da lămuriri, de ai îndrumă, dar totuș pentru ei era un domn, și-atât! În Iunie nici nu făcū altceva decât ordine în cancelarie, și se introduse asemenea în toate lucrările din cancelaria notarului Marin. Dar în Iulie fiind în ordine cu toate, nu mai avea ce face toată ziua în cancelarie.

Petru Pârvu locuia într'o odăiță din cancelarie; prânzul și cina le luă la notarul Marin.

Într'o zi de Iulie, după prânz Petru Pârvu îi zise notarului:

— Frumos sat, domnule Marin, și frumoși oameni.

— Îți place? întrebă încântat notarul care nu-i auzise părerea tânărului în privința aceasta. —

— S'ar putea altfel? Aveți și școală și biserică frumoasă.

— Oameni silitori, oameni silitori, zise măgulit notarul.

— Dar ce privește slujba bisericească aș voi să vă cer un sfat.

— Ha, ha, răsé notarul, aici e mai mare părintele.

— Da, numai cât un sfat, o informație mai bine zis și dumneata poți să-mi dai.

— Ia să vedem tinere, și notarul umplū de nou păharele.

— Între tineri, ficioni și fete, sunt mulți cântăreți, cât am băgat de seamă — zise Pârvu privind la păharele.

— Sunt destui. Și ce-i cu asta?

— Ce crezi dumneata, aș putea întruchipă dintre ei un cor să cânte în biserică? Înțeleg ar veni oare regulat la probe, ca să putem învăța cântările?

— Cum să nu vie! Cum să nu vie! Încă prea mulți domnule Pârvu.

— Sunt destui ascultători?

Notarul în loc de răspuns ridică un deget și înălță din sprâncene.

— Poți face cu ei ce voiești, zise el apoi. Totuș ar fi bine, ar fi corect, ca să nu încerci nimic până nu vei vorbi și cu părintele.

— Am să vorbesc, de bună seamă, dar mai întâiu am voit să știu părerea dumnitale. In multe sate tinerimea se însuflește la început, dar mai târziu nu te mai ascultă, se răcește și-și vede de trebile sale.

— La noi, dacă vei fi statornic dumneata, nici unul nu-ți va fi necredincios.

— Bine. Am să vorbesc încă azi și cu părintele.

Doamna Marın, notărășița, ascultă dintr'un colț de divan. Dumneaei eră o femeie înaltă, uscățivă, păreă mai bătrână ca notarul, deși eră cu zece ani mai tânără. Fusesse aproape întreagă vieața bolnăvicioasă, nu boale mari și grele, ci mări-turi mărunte cu cari natura cinstește de obicei pe femeile pe cari nu le-a cinstit cu copii. Ea ascultă din colțul divanului, și făcū din colțul buzelor o strămbătură.

— Azi nu vei putea vorbi cu părintele, zise ea. Dumineca totdeauna are trebi mai multe. Mai un botez, mai un bolnav, mai un maslu. In zile lucrătoare sătenii nu prea au vreme să-și vadă de încreștinare.

— După vecernie poți vorbi cu siguranță cu popa, zise notarul aruncând o privire ciudată doamnei de pe divan. După vecernie am mers de atâteaori la o bere cu părintele.

Notărășița nu mai zise nimic, se îndesă mai tare cu spa-tele în divan.

După vecernie Petru Părvu intră la părintele. El zărise de multeori pe drum, zărise și în biserică o domnișoară brunetă foarte sprâncenată, cu fruntea înaltă, frumoasă, dar nu se gândi niciodată a cui va fi. Poate unde a fost așa de ocupat până acum cu lucrurile oficioase, poate unde abiă de un an venise din oraș și astfel o domnișoară nu-i atâta numai decât interesul. Mare-i fu mirarea, când intrând la părintele, află singură în camera cea dintâiu la ușa căreia ciocăni pe fata cea sprâncenată.

— Scuzați, vă rog, aș voi să vorbesc cu părintele, zise el.

— Treci la stânga, te rog, tata are să vină numai decât, răspunse fata, roșindu-se așa din senin, până după urechi, ca orice fată frumoasă, care n'a vorbit de mult c'un tânăr.

«Hm! frumoasă porumbiță are părintele», își zise Părvu intrând în camera arătată, unde apărū îndată și popa Vasile.

— Ei, ei, tinere, zise popa cu vocea lui de bariton, în urmă te-ai hotărât să vii și până la noi. Ia să poftești să șezi și să punem țara la cale.

— Scuzați, părinte, n'am putut până acum. Am avut o groază de lucru.

— Așa-ți trebuie, dac'ai venit să-ți prăpădești sănătatea la noi, râse popa.

— Aș vrea eu să fiu popă în locul dumnilale aici, părinte, nu m'aș teme de sănătate.

— Dar notar?

— Și notar. Eu cred, că dumneavoastră duceți o viață foarte frumoasă aici.

— Nu ne putem plânge, ce-i dreptul. Orașul e puțin cam departe și drumurile nu-s chiar de laudat. Dar sperăm să se îndrepte.

— Drumuri mai rele sunt cel puțin în nouăzeci și nouă din o sută de sate, zise vice-notarul. Dar ce'nțeleg eu sub bine e deoparte buna situație a locuitorilor, apoi mai ales, pacea în care trăiți intelectualii de aici. Sunt puține sate, v'asigur, unde să nu fie certe, invidii între fruntași.

— Acesta e un păcat național al nostru, domnule notar. Noi aici, mulțămîtă Domnului am fost tot prieteni.

— Aveți apoi un popor ascultător, bisericos.

— Nici pentru asta nu ne putem plânge, domnule Pârveu. Acum e încă timp de vară, oameni-s osteniți și nu cercetează atâția biserica. Dar iarna cât e de mare casa Domnului, nu-i încape.

— Am băgat de seamă, că și acum nu e goală, zimbî Pârveu.

— Așa-ți trebuie zise deodată preotul isbindu-se cu palma peste frunte, așa-ți trebuie, dacă fugi de oameni. Nici n'am apucat încă să-ți mulțămesc, că ai cântat așa de frumos în biserică.

— O, vă rog! se scuza Pârveu.

— Nici o scuza; ce vreau să te rog e tocmai să vii cât mai des la liturgie să ne cânti. Trebuie să știi, că oamenii sunt încântați de dumneata.

— Vor spune, că ne potrivim amândoi în biserică, nu?

— Se poate, zimbî popa, dar îți spun, că te-ar ascultă o zi întreagă.

— Este ceva și o voce singură, părinte, dar nu se poate asemăna cu un cor.

— Hei! m'am gândit și eu, zise părintele, dar nu mă pricep la note. Ori mi-le arăți mie, ori la perețele ăsta, și el arată perețele din față.

Petru Părvu răsé.

— Sunt destui cântăreți, părinte, cari nu cunosc scrisoarea aceea cu puncte și linii. Eu însă le cunosc bine, și, dacă-vrei dumneata și-mi stai într'ajutor peste șase săptămâni o să-ți cânte cor în biserică.

— Of, of, dar știi, că ești un om de aur? Știi, că ne faci pe toți fericiți, zise cu însuflețire părintele. Ce ajutor? Ce concurs? O să vin și eu în rând cu coriștii la probe. Ptiu! La asta nu m'aș fi așteptat. El se ridică agitat de pe scaun, deschise o ușe și strigă: «O să avem cor preoteasă, Victorio, oh! o să vă punem și pe voi în cor. Da, dl' Părvu o să ne învețe pe toți».

Veni numai decât întreagă familia preotului. Preoteasa, o femeie durdulie, cu ochi negri plini de voie bună, fata cea mare Victoria, îmbujorată și acum, ascuzându-și ochii sub genele umbroase, două fetețe mai mici și un băețas, care urmă în clasa a doua de liceu.

I. Agârbiceanu.

Ne plac artele, le admirăm, ne trudem să le învățăm, ba unii ajung chiar la o perfecțiune superioară. Numai «arta de a trăi», cea mai de seamă și mai distinsă, aceea care înalță pe om, ne lasă nepăsători.

De se repetă o suferință sau o supărare, nu-ți îngreuiă moralul tânguindu-te, ci spune-ți că: «După cum ceace a fost a trecut, va trece și aceasta. Să nu comitem greșala de a ne îngreuiă prezentul cu ideea trecutului, în loc să ne folosim de experiența trecutului, pentru a ne ușura prezentul.

Pătrunde puțin conștiințele oamenilor și vei vedea, cine sunt ceice te judecă.

Fii bărbat, de ești bărbat.

De Al. Petöfi.

*Fii bărbat, de ești bărbat,
Nu fi trestie de baltă
De-orice vânt încouoiată,
Când în stânga, când în dreapta.
Câne timid este soarta,
Fuge de curagioși
Cari se iau cu ea la luptă;
Latră numai pe fricoși.*

*Fii bărbat, de ești bărbat,
Nu cu gura, oi prin faptă,
Care 'ntrece orloc artă
De oratorie 'naltă.
Ori constructor, ori destructor,
Taol, de lucru-ai terminat.
Fă cum face vijelia:
Trece, de s'a răzbunat.*

*Fii bărbat, de ești bărbat,
Cu credință, ideal.
Și acestea nu le-ascunde,
Chiar de-al fi lovit mortal.
Moartea e de preferat
Pentru tine, ca bărbat,
Vieții fără de onoare,
Luată de toți în ploioare.*

*Fii bărbat, de ești bărbat,
Și nu-ți pune la vânzare,
Pentru-a lumii auuție,
Scumpa ta neatârnare.
Cu dispreț întoarce-ți fața
Dela cei care se vând.
Mult mai bine: cerșetor
Însă, neatârnător.*

Fii bărbat, de ești bărbat,
Hotărît și fără frică;
Și-atunci, orede-mi-o: nici om,
Nloc soarta nu-ți mai strică.
Fii stejar, al oărui mijloc,
Viforul când s'oțărăște,
Din pământ îl poate scoate,
Frânge însă, nu îl poate.

Ax. Banciu.

Seară tristă.

Seara vine câținel,
Liniștea coboară,
Doar un greer visător
Cântă din vioară.

Tremură abia simțit
O mireasmă rară:
Flori de lasomie-acum
Susură afară.

Prin perdele, pe furiș,
Luna lung privește,
Mă găsește 'ngândurat —
Și mă dejenește:

— Nu mai sta perdut așa,
Gândurile-alungă,
Lasă cartea, lasă vis,
Vremea nu e lungă.

Ieși din chiliuța ta —
Ora e vrăjită —
Și te 'nvață să trăești
Vieța nețrăită.

— Lună, lună, nu cunoști
Dorurile mele,
Nu mi-e dor de raza ta,
Nu mi-e dor de stele.

Nu mi-e dor nici să trăesc
Clipe desfătate...
Ostenit de timpuriu,
Vreau singurătate.

Vreau să nu mai cercetezi
Tainițele mele.
Pitulat în umbră, plâng,
Plâng neliniști grele.

Alinarea va veni?
Sufletul se 'ntreabă...
E dorința mare, dar
E credința slabă.

Visul doar m'o ușură,
Fruntea m'o 'mpleți-o
Totdeauna, până la
Veșnicul adio....

George Dumitrescu.

NICOLAE GRIGORESCU.

1838—1907

de G. Oprescu.

Dintre talentele românești al căror nume a trecut granița făcându-ne cunoscuți străinilor, incontestabil că cele mai apreciate sunt Eminescu și Grigorescu. Dar deși poetul, pentru oricine l-a citit în original, trece drept unul din marii lirici ai secolului al XIX-lea, din cauză că rari sunt străinii care ne cunosc limba și orice traducere este fatal o scădere, e natural ca el să nu aibă peste hotare toată prețuirea ce merită și un prestigiu egal cu al pictorului. Acesta are o superioritate asupra lui Eminescu: modul lui de exprimare n'are nevoie de intermediar ca să fie priceput; el vorbește așa zicând, dela suflet la suflet. Iar pentru că sufletul lui este de o bogăție și o calitate rară; pentru că, mai ales, prin el se exprimă un popor întreg, cum voi cercă să dovedesc, toată țara noastră, așa de originală în semi-orientalismul și primitivismul ei — cum ne-au spus-o toți călătorii și cunoscătorii noștri din Apus; — într'un cuvânt pentru că Grigorescu, capătă rolul unui sol al nației române, trimis să spună și să arate lumii *cum simțim și ce putem*, în domeniul artei, în acest extraordinar de mare secol al XIX-lea, el a deșteptat un viu interes în cercurile artistice din străinătate. Singur dintre maeștri români el a făcut obiectul unor serioase studii în revistele însemnate de artă din Anglia și Germania iar Bénézi într'al său *Dictionnaire des Peintres*, din nenorocire neterminat, după ce-i face biografia, adaugă aceste cuvinte pe care noi Românii ne-am fi sfiit să le spunem, oricât de adevărate ni se par: «Nimeni (ca Grigorescu) afară de Rembrandt n'a redat cu atâta putere caracterul rasei semite luată în mediul ei primitiv, fără nici una din atenuările pe care le datorește civilizațiunei». Și, mai departe: «Alte figuri îi fixează adânc atențiunea: Țigani, ale căror moravuri le dă cu o intensitate care amintește pe Goya».

¹ *William Ritter*: Die Kunst für Alle. 1 Febr. 1897.

„ The Studio 1898.

„ Etudes d'art étranger (în edit. Mercure de France).

Bénézi: Dictionnaire des peintres, sculpteurs, graveurs etc. 2 volume, (operă neterminată). Ed. R. Chernowitz. Paris 1913.

Cu greu s'ar putea pronunța nume mai mari în domeniul picturii și face mai măgulitoare comparații. Și dacă aceasta este reputația de care Grigorescu se bucură în Apus, nimic mai îndreptățit ca dorința noastră de a-l face cunoscut și în Ardeal, unde nu mi se pare suficient apreciat. Trebuie să se știe și aici, că Grigorescu este una din gloriile noastre cele mai curate. Iar părerea despre el a străinătății e o garanție că entuziasmul și admirația noastră, oricât ar fi de mari, sunt pe deplin justificate.

* * *

Cercetătorii în domeniul artei și al literaturii știu, că literaturii și artiștii, din punctul de vedere al raportului dintre viața proprie și opera lor, sunt de două categorii. La unii biografia și opera se împletesc astfel, influențându-se reciproc, pătrunzându-se oarecum, în cât nu se pot desface și studia separat.¹ Alții, din contră, mai voluntari, mai echilibrați, crează independent de viața lor. Opera acestora are explicație și justificare numai în ea însăși, în concepțiile abstracte și tendințele morale ale autorului.

Deși Grigorescu a avut cea mai modestă, mai monotună și mai nesbuțumată viață, sunt totuși câteva momente din ea deosebit de importante, asupra cărora voiu insista în deosebi. Neînsemnate în aparență, ele sunt totuși bogate în urmări.

Pentru restul vieții artistului avem biografia detaliată ce i-a consacrat prietinia lui Vlahuță, cuprinzând datele cele mai importante și la care ne vom raporta adesea.²

* * *

¹ Avem nu numai artiști la care viața determină și colorează opera, în felul lui Musset, dar și de acei la care opera influențează viața. Este sigur ca anume atitudini ale lui Chateaubriand, d'Annunzio și alții, nu se pot explica dacă nu ne gândim, că prin operă ei voiau să dea despre ei înșiși o imagine, dela care nu prea îndrăznesc să se abată în viață.

² *Alex. Vlahuță*. N. I. Grigorescu. *Viața și operele lui*. Ediție de lux publicată de Ministerul de Instrucție. București 1911.

Delavrancea. Un articol în «Luceafărul» din 1905 (după un studiu mai vechiu apărut în «Epoca»). Aceasta din urmă notiță, foarte substanțială, e scrisă într'un ton mai simpatice ca cel întrebuintat de Vlahuță, ceva cam prea «literat», în care căutăm zadărnice acea sinceritate pe care am așteptat-o, care să ne meargă la inimă.

Nicolae Grigorescu eră copilul unui mic arendaș de pe moșia *Pitaru* a familiei Leuș. S'a născut la *15 Maiu 1838* în satul *Văcărești de Răstoaca*, azi *Strâmbeanu*, din jud. *Dâmbovița*. Eră al șaselea copil și părinții lui nu aveau o deosebit de bună situație materială. Trebuie să ni-i inchipuim ca pe niște oameni simpli, moțești, trăind dacă nu din greu, în orice caz nu în belșug, abia ceva mai ușor ca țăranii de pe moșia boerului, țăranii cu care multe lucruri le erau comune, dacă nu și portul. Un unchiu eră zugrav de biserici. Meseria pe care o va îmbrățișa Nicu, nu eră deci străină cu totul în familie.

Curând tatăl lui Grigorescu moare lăsând după el o nevastă nenorocită, cu șapte copii mici — cel mai mare aveă abia 12 ani — și nici o avere.

În mahalaua Cărmidarilor în București aveau o mătușe, femeie sărmană și ea.

Neștiind încătrău să se ducă și la ce ușă să bată după moartea bărbatului, într'o bună zi, în 1843, mama lui Grigorescu își pune în car tot avutul ce-i mai rămăsese — cei șapte copii și ceva mobile — și pornește spre casa mătușei. Aceasta îi primește cu dragă inimă, dar, săracă ea însăși, nu poate face nimic mai mult decât să-și împartă cu ei curtea și casa.

Ca să poată trăi și crește copiii, ca să le poată da măcar mâncare, văduva e nevoită să lucreze pentru unul sau altul. De atunci începe pentru ea o viață din care mulțumirea lipseă adesea, plină de griji, de umilințe poate, viața pe care o cunosc toți câți au lucrat pentru bogatul pretențios și capricios. La atâtea năcăzuri se mai adăugă poate și idea, că ea și cu copiii sânt o sarcină prea grea pe capul mătușei. Toate aceste gânduri făceau sărmanei femeii viața amară. Nu știu de ce, dar îmi place să mi-o reprezint simțitoare și tristă, ștergându-și pe furiș o lacrimă, ca să n'o vază suferind copiii, delicată, palidă de multele veghi, ca să dea gata la timp lucrul comandat. Și poate că de multeori s'a mirat Nicu — așa cum ne miram și noi în copilărie — simțind sărutările și îmbrățișările mamei mai calde, lacrimi în voce, tremurături nestăpânite în gene. În ziua aceia ori banii nu se ajunsese, ori vreun client o suduise pe nedrept.

Grigorescu, copil fără tată, a simțit dulceața de a fi crescut și iubit de o mamă săracă și delicată, pentru care el eră totul

pe lume. Ceva din acest sentiment duios îi va rămâne toată viața.

Timpul, în copilărie, și-l petrecea cum putea, cutreerând mahalaua, plin de praf, ars de soare, ud de ploaie, cu alți copii de vârsta lui, la voia întâmplării, dezvoltându-se în tocmai ca o plantă părăsită de care nu se ocupă nimeni.

Carte n'a învățat aproape de loc. Biată mamă-sa nu era preocupată decât de pâinea zilnică, nu mai avea vreme să se intereseze și de rest. La 10 ani, cu firea lui retrasă, serioasă, precoce și bună, presimțind aproape inconștient greutatea în mijlocul cărora se sbăteau ai lui, împins poate și de demonul care prindea să se nască în el, se hotărăște să învețe a zugrăvi icoane — ca unchiul — ca să câștige și el ceva și să poată ajuta în casă.

Tot în mahalaua Căramidarilor închiriasse pe atunci o grădină cu duzi, pentru creșterea gândacilor de mătase, un pictor cunoscut al timpului, «portretar», cum își zicea singur, de miniaturi. Poate că era prietin și cu unchiul lui Grigorescu, zugrav și el, cum am văzut. La el se adresează Nicu să-l învețe să zugrăvească.

Departate de a fi un ursuz¹ acest Anton Chlavec, boem venit la noi din Ungaria, era un om vesel, glumeț, distins ca spirit și maniere, dar mai ales un pictor conștiințios, crescut în școlile Italiei. Pe lângă el Grigorescu învață cum se prepară colorile, cum se zugrăvește un sfânt, cum se grupează personagiile într'o icoană mai mare, și alte secrete ale artei.

Dar după doi ani își părăsește maestrul și pleacă să lucreze pe cont propriu, nu pentru că nu mai are ce învăța — cum s'ar înțelege din cartea lui Vlașuță — căci la 12 ani cu greu îți poți da seama de acest lucru, ci pentru că lucrând pe lângă un altul, câștigă prea puțin, și el ardea de dorința de a veni în ajutor mamei sale.

Face icoane, le vinde, capătă ceva bani, din care pune o oarecare sumă de-o parte. De atunci începuse să fie ros de

¹ Cf. G. Oprescu. Primul profesor al lui Grigorescu: Anton Chlavec. În Omagiul lui N. Iorga. «Ramuri». 1921 Craiova. Cred că tot pasagiul din cartea lui Vlașuță unde se vorbește de acest profesor, fără să fie numit, se bazează ori pe o falsă interpretare a spuselor lui Grigorescu, ori pe uitarea unor lucruri vechi de zeci de ani.

dorința de a merge în Franța, ca să cunoască și să vadă cum lucrează artiștii cei mari din Paris.

Toată această perioadă în amănunt povestită de Vlahuță și Delavrancea: zugrăvirea tabloului «Mihai scăpând stindardul»; a icoanelor dela Căldărușani, dintre care cea mai cunoscută, azi în muzeul Kalinderu, reprezintă «Izvorul Tămăduirei»; apoi a mănăstirilor Zamfira și Agapia la care lucrează timp de trei ani, până în 1861, totul nu e decât un *provizorat*. El trăește numai în așteptarea marelui eveniment, care va avea pentru dânsul o importanță covârșitoare, *călătoria la Paris*. Simte că numai ea îi va deschide drumul adevăratei arte. Și cu îndărătnicia care l-a caracterizat totdeauna nu se lasă până n'o realizează.

Cu ajutorul lui Mihail Kogălniceanu, care văzuse picturile dela Agapia, el obține o bursă. Cu această bursă și cu ce mai economisise până atunci din puținul ce câștigase, la vârsta de 23 de ani, prin Galați, pe mare, pleacă la Paris.

Este interesant să ne întrebăm cu ce bagaj intelectual și ce experiență artistică debarcă Grigorescu în acel oraș-lumină, care exercitase asupra lui o atracție misterioasă și irezistibilă.

Toate cunoștințele sale până atunci, și cele de cultură generală, și cele picturale, trăgeau prea puțin în cumpănă. Cele două clase primare, singura învățătură sistematică la care participase, nici nu pot conta.

Altfel de lecturi nu prea făcuse. Toată viața Grigorescu va fi un slab cărturar. Fire contemplativă, simțea rar nevoia unei sugestii venită dela lectură. Defect în alte împrejurări și pentru un altfel de om, la Grigorescu acest lucru devine o mare calitate. El face să-și păstreze o impresionabilitate fragedă, o candoare a spiritului pentru care viața și natura sunt neîncetate surprinderi. Nimic literar, nimic blazat în atitudinea lui în fața lor. În această privință el nu eră mult deosebit de păstorii lui, care de pe culmile dealurilor privesc în zarea albastră.

Spirit virgin, el nu ducea cu el nici o idee tradițională, care l-ar fi împiedecat să vadă lucrurile așa cum sunt, care s'ar fi pus — cu alte vorbe, — între el și natură.

În schimb își da seama de lume, ca puțini tineri de vârsta lui.

Lipsa absolută de «creștere», de «educație», da minunate roade. În contact cu «societatea» la o vârstă când camarazii lui mai de «bună familie» treceau din poala rochiei mamei la pulpana hainei profesorului, el nu avusese alt maestru decât vieța și natura. Singur stăpân al faptelor sale, primind imediat sancțiunea atunci când nu erau bune, el se obicinuisese să ia inițiative, să lupte, să se bucure de victorie, sau să suporte singur consecințele nesuccesului. În loc de atitudinea comodă a multor tineri de supunere la o conducere venită din afară, lui îi plăcuse să fie absolut de capul lui.

Camarad de joc, în copilărie, cu toți golanii mahalalelor Bucureștilor, apoi, mai târziu, trăind în lumea meseriașilor, a negustorilor și cumpărătorilor de prin bălciuri, el cunoscuse de mic ce e «vieța». Este sigur că, dacă nimic rău nu se lipește de cine debutează în lume ca el, în noroiul și praful unui oraș mare, nu mai este nici o primejdie pentru tot restul zilelor: e călit și vaccinat și contra vițiilor, și contra mizeriilor.

În ce privește pregătirea profesională până atunci, cunoștințele lui nu erau faimoase. Ceeace am văzut prin muzee și reproducerile fotografice ne arată o pictură religioasă corectă; rece, dulceagă, fără mult caracter. Unii din sfinți, jumătate goi, sunt bune «academii». Totul însă e moale, fără originalitate. N'au decât marea calitate simptomatică de a fi studiate după natură.

De altfel pictorul însuși a fost de aceeași părere, de vreme ce, cum ajunge în Franța, părăsește pictura religioasă și nu mai revine la ea cât trăiește.

Acestui lucru cu totul excepțional, de a ajunge în Franța fără nimic care să-i influențeze judecata și preferințele, datorște Grigorescu faptul, care ni se pare extraordinar azi, de a întoarce spatele unei școli sprijinite de oficialitate și opinia publică, *școala clasică*, și a se entuziasma pentru niște artiști necunoscuți străinilor, prețuiți numai într'un cerc destul de restrâns de cunoscători, școala peizagiștilor din Barbizon.

În fața operilor unora și a celorlalți, el nu ezită nici un moment. Cu darul cu care se născuse și pe care nici o școală nu apucase să i-l «amelioreze»; cu firea lui sinceră; cu ochii lui deprinși cu natura, în cari se răsfrânsese, când apusurile de soare din București, înecate în praful de seară, dar îmbrăcate

în aur și purpură, când poenile tănuite din jurul Agapiei sau Zamfirei, el eră înarmat ca să poată alege drumul cel bun. De această alegere va depinde desvoltarea lui întreagă.

Aceste două împrejurări: lipsa lui de orice cultură școlară și, în genere, de orice instrucție sistematică, pe de o parte; călătoria în Franța și predilecția irezistibilă pentru școala dela Barbizon pe de alta, mi se par determinante pentru tot rostul vieței de mai târziu a lui Grigorescu.

Pentru a ne da seama de perfecțiunea simțului lui, care îl împinge pe drumul cel bun, și pentru a vedea cât de greu și de neobicinuit eră unui străin să apuce pe acest drum, voi analiza în scurt starea de atunci a picturii în Franța.

* * *

Tot timpul secolului al XIX-lea Franța e într'o continuă fierbere. Dela marea revoluție care pusese în discuție valoarea tuturor credințelor și ideilor omenești și rupsese, în numele libertăței, toate zăgazarile, artiștii francezi sunt într'o continuă căutare. Le trebuie moduri noi de exprimare, și mereu noi, în stare de a se adapta varietăței infinite a concepțiilor lor artistice, a sensibilităței lor din ce în ce mai bogată în nuanțe. Nici una din noțiunile trecutului n'a rămas necântărită din nou, necombătută, în acest fecund și vulcanic veac. Am văzut pus din nou în discuție tot ce epocile trecute consideră ca definitiv câștigat, ca un patrimoniu etern al artei — pentru că acest domeniu ne interesează mai ales. Sfânt nu mai rămăsese decât sufletul omului, cu infinita varietate a manifestărilor lui, care, toate, merită să-și găsească expresiunea artistică. Și acum, când aruncăm o privire înapoi, asupra acestui furtunos secol, trebuie să recunoaștem că toate luptele aprige ce s'au dat au fost spre folosul generațiilor viitoare, pentru care se deschid noi și nebănuite perspective.

Subt influința anticității romane, cencepută ca o epocă de rigid patriotism și de moravuri austere, revoluția rupe cu trecutul artistic al Franței, cu arta secolului al XVIII-lea, voluptoasă, frivolă, instrument și decor al regilor netrebnici și tirani. Imitația clasicului devine o lege dela care nimeni nu se mai poate abate, ca David, admiratorul antichității, pictorul oficial al noiei ordine de lucruri.

Școala lui David se continuă și întregeste prin Ingres și elevii lui. Timp de aproape o jumătate de veac ei stăpânesc toată arta franceză. Au sprijinul oficialității, favoarea publicului și a presei. În numele nobleței, a unui ideal venit dela arta clasică, cea mai mare parte din scenele vieții de toate zilele, genuri întregi de artă, cum ar fi peisagiul, sunt isgonite. Și dacă David avea sensul armoniei, a liniilor nobile, a frumoasei ordonanțe clasice, iar Ingres un dar de observație, un ochlu pătrunzător și o mână de o siguranță în stare să facă din el unul din cei mai mari desenatori ai lumii, nu tot așa eră cazul zecilor lor de elevi, serbezi, neputincioși, dulcegi, autori de tablouri părănd desenate după statuetele antice și colorate în chipul cel mai neplăcut.

Toți câți simțeau în ei un foc pe care tehnica tablourilor cumiști nu-l putea exprima, se revoltă contra acestei tiranii a trecutului. În fruntea lor se pune Delacroix, om inteligent, minte clară, dotat în chipul cel mai bogat atât în ce privește ochiul, cât și a sufletului, având în cel mai înalt grad un sentiment al dramaticului și grandiosului. Incredător în dreptatea concepției lui, cu o perseveranță pe care o găsim numai la alte două genii contemporane, Berlioz și Wagner, el luptă timp de mai bine de 30 de ani. Cu toate pedecile, insuccesele, ironiile, sărăcia, nu dezarmează până ce nu învinge clasicismul.

Delacroix începe prin a rupe cadrul rigid care admitea anume subiecte și excludea pe altele. Totul poate intra în pictură, iar dispoziția timidă care nu suferea decât o mișcare bine ordonată, gesturi și atitudini așa zise nobile, face loc unei alteia, avidă de dezordine, de ritus tumultuos, de care se ferise până atunci arta. Nobilul în sens clasic face loc expresivului.

Iar, în ce privește culoarea, mai întâiu inconștient, apoi, după studiarea lui Constable, Turner și Bonington, în mod conștient, tonurile dulcege, linse, puse pe pânză uneori ca după un patron, sunt înlocuite cu o bogăție de nuanțe, în armonie cu ritmul tabloului. Artă de a picta se reînnoește. E mișcarea cea mai însemnată, cea mai bogată în urmări din ultimul secol. Dela ea purced toate celelalte și ca consecință acea întinerire a picturii, care face din secolul al XIX-lea una din epocile mari ale istoriei ei.

La umbra lui Delacroix, care introduce și Orientul în tablourile sale, peisagiul este din rolul secundar de decor nobil al unei scene din istoria română, la care fusese redus până atunci, și începe să trăiască o viață proprie. Din atelierele «cu lumină depeșteri», șevaletele sunt transportate în mijlocul naturii, în fața soarelui dătător de viață. Țăranul și animalele își iau locul lor printre holde, coline și copaci, că care, așa zicând fac una.

Efectul acestei transformări a fost prodigios. Dintr'un gen accesoriu peisagiul devine unul din cele mai importante în secolul al XIX-lea, iar marii reprezentanți ai lui: Corot, Millet, Th. Rousseau, Courbot, Troyon, Diaz, Ch. Jacques, Daubigny iau loc printre cele mai însemnate nume ale picturii.

Ei își dau seama că arborii, zidurile, câmpia, munții, nu-s partea esențială a unui peisagiu, ci numai scheletul lui. Ce e viu este soarele, lumina, care îmbracă totul și face ca atelaș colț să nu mai fie acelaș dela zi la zi, dela ceas la ceas. Un peisagiu dar nu e decât un moment al naturii, — și nu ceva înșepenit cum fusese conceput până atunci, — aspectul fugar pe care îl ia în contact cu lumina mereu schimbătoare.

Dar pentru a putea exprima pe pânză un astfel de aspect al naturii, în așa fel ca să deștepte în privitor impresia pe care a născut-o în pictor, este nevoie să se părăsească toate mijloacele de exprimare întrebuintate până atunci. În locul tehnicii migălite, analitice, pierzându-se în detalii și dând necunoscuților iluzia unei reprezentări totale, se va introduce o sintetizare capabilă să noteze repede, în liniile esențiale, aspectele fugare și variabile din ceas în ceas ale naturii. Dela factura rece, meschină, în care nu se distinge nici o urmă a pensulei, se ajunge la una largă, în pete mari, în tușe sigure.

Culoarea, mergând pe urmele lui Delacroix se va umplea de lumină. Va gonii negrul și albul curat, care «nu există în natură», de vreme ce toate culorile se influențează una pe alta; va studia raporturile reciproce dintre ele; va cere sprijinul fizicii — cu impresionistii și urmașii lor pointillisti; — va analiza nuanțele descompunându-le în culorile simple componente; va modela volumele nu prin contrastul între lumina albă și umbra neagră — căci și umbra e colorată — ci prin nuanțe fine ale culorilor.

Dintre peisagiști, cari toți au acelaș crez, doi ne interesează mai ales: Corot și Millet. Cu primul, natură blândă, optimistă, idilică, suflet delicat și simțind natura în ceace are ea potolit, melancolic, Grigorescu are multe afinități. Erau firi înrudite.

Cel de al doilea, natură dramatică, hrănit cu lecturi din Biblie, Dante, Virgiliu, Viețile Sfinșilor și Pascal, e pornit să vadă în natură partea ei tragică, de opoziție în sfortărea spre fericire a omului. La orice tablou de Millet ni se pare că auzim teribilul: În sudoarea frunței îți vei câștiga pâinea. Această concepție nu e și a lui Grigorescu.

Millet însă făcuse o descoperire fericită. El își dase seamă de impresia puternică ce poate produce o figură umană pusă într'un cadru al naturei care să contribue a intensifica starea de spirit sau ideia pe care pictorul vrea să ne-o sugereze. De aici legătura așa de intimă între figurile și peisagiile lui Millet. El n'ar fi putut spune ca Corot: «Vând peisagiul, iar figurile le dau gratis». La el figura eră sufletul peisagiului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Spre acești doi se îndreaptă Grigorescu după o scurtă sedere la Paris. Pe amândoi acești înnoitori ai artei critica de azi îi pune alături de geniele cele mai mari ale picturii, dar opinia publică de atunci îi ignoră aproape cu totul. Izolați, săraci, fără comande, văzându-și tablourile refuzate la Salon câți-va ani numai înainte de sosirea la Paris a lui Grigorescu, ei n'au nimic care să atragă.

Trebuie instinctul artistic al lui Grigorescu, trebuie mai ales acea sănătate de apreciere, nefalsificată de nici o învățatură apriorică școlară, pentruca în mijlocul tumultului Parisului să audă chemarea ce-i venea din Barbizonul liniștit, de care și-a legat numele cea mai mare școală de peisagiu.

Plecat să facă un studiu de arbori în pădurea delă Fontainebleau, el nu se mai întoarce la Paris.

Timp de șase ani rămâne la Barbizon, lucrând fără preget, perfecționându-și tehnica, pentruca mai ușor să poată exprima apoi ceace simțea pulsându-i în suflet.

Cu puterea de adoptare proverbială a Românului, care face ca el să-și asimile aproape jucându-se rezultatele unor

lungi și penibile sforțări ale altora, cu tenacitatea care-i eră proprie și cu o putere de muncă unică, el ajunge, pictând tot ce-i cădea sub ochi: portrete, scene, peisagii, natură moartă, să stăpânească în mod desăvârșit mijloacele de expresie.

Ce se va perfecționa încă în el, după 67, nu vor fi atât resursele tehnice, ci sufletul care, păstrându-și sinceritatea desăvârșită pe care o avusese și până atunci, va merge cu o seninătate și o dragoste de natură aproape religioasă.

Muncind, urmând pilda marilor maeștri în vecinătatea cărora trăește, și ascultându-le — se zice — convorbirile dela distanță, în cărciuma unde ei se adunau și discutau seara, Grigorescu după șase ani, pornind dela tablourile religioase făcute în țară, trecând prin stadiul în care picta ca Corot și ca Millet — cum ne-o dovedeau mai multe tablouri la expoziția retrospectivă din 1906 sau peisagiul dela Muzeul Simu (baltă cu copacii în fund) sau lucrătorul în bluză albastră din același Muzeu — el ajunge să facă minunatul Apus de soare, tot din colecția Simu, un adevărat capodoperă.

În 1867 se întoarce în țară. Ia însă drumul cel mai neobicinuit, prin Galiția. A fost iarăși unul din acele evenimente, nefinseminate în aparență, dar care au un mare răsunet în activitatea pictorului.

În Lemberg el face cunoștință pentru prima oară cu acele figuri de Evrei polonezi, în care se concentrează toate trăsăturile acestei vechi rase, extrem de interesantă. La fiecare colț de stradă el întâlnește tipuri cu perciuni și caftan, pe fața cărora se citește sensualitatea, energia, egoismul, o brutalitate care, când se ascunde sub un sânge rece, înșelător, când izbucnește impetuoasă. Aici și-au luat naștere și faimosul Evreu cu găscă, pictat ceva mai târziu și expus la Paris, și minunatul Evreu, văzut de trei sferturi, privind oblic, pe sub sprâncene, și Șloim, și atâtea admirabile studii și desene. Impiedecat să șeadă mai mult în Lemberg, el continuă seria interesantelor sale observații pe Evreii din Moldova, gemeni cu cei din Polonia. Așa ajunge el să citească în acele suflete așa de deosebite de ale noastre, și să ne dea tablouri, portrete am putea zice, comparate de Bénézit, cum am văzut, cu creațiile lui Rembrandt.

Darul pătrunderii psihologice întâlnise de data aceasta o tehnică, «un métier» impecabil. Ca factură ele amintesc faimosul *Le bon bock* al lui Manet, care este totuși din 1873. Ca și acesta, Evreii lui Grigorescu sunt modelași aproape, într-o pastă grasă, generoasă, cu o măiestrie incomparabilă și cu o economie de culoare în adevăr demnă de Rembrandt.

În Moldova, pe lângă Evrei, Grigorescu mai face încă o descoperire: peisagiul accidentat, despărțind o dulce armonie de linii, a văii Siretului. Atunci își dă el seama pentru prima dată de toată frumusețea, de toată originalitatea țării noastre. Se oprește imediat din drum și întocmai ca un copil care, în mijlocul unei grădini, nu știe ce floare să culegă mai înainte, și el ar vrea să pună pe pânză ori pe carton tot ce vede. Solicitat din toate părțile lucrează, schițează, compune, beat de mulțumire.

Și după ce strânge o recoltă minunată de schițe și studii se întoarce din nou în Franța, curios și nerăbdător să vadă ce au mai lucrat artiștii cari îl interesau, dorind ca în atmosfera creată de ei să pună în valoare comoara de impresii ce aducea din țară. El își da perfect seama că cel mai bun control al putinței de expresie a tehnicii sale era comparația cu ceace putea exprima tehnica acestor mari maestri.

De data aceasta, ne spune Vlahuță, nu se mai întoarce la Barbizon, unde o idilă începuse să ia naștere între el și o fată a lui Millet, ci la Marlotte, în apropiere. Ii eră teamă ca acest sentiment să nu devie prea serios, și, în modestia lui, își închipui că nu i-ar putea oferi, luându-o în căsătorie, nici avere, nici un nume destul de glorioș, demn de fiica lui Millet.

La Marlotte continuă să lucreze cu acelaș zel, cu aceiași îndărătnicie.

La 1870, după izbucnirea războiului, se întoarce în țară. La 1873 face prima expoziție în București. E de remarcant că cumpărătorii sunt mai ales intelectuali: Alecsandri, Kogălniceanu, Negri, Odobescu.

Puțin în urmă pleacă din nou în Franța și, de data asta, se stabilește într'un orașel din Bretagne, vechiu și simpatic, în Vitré.

Sunt artiști pe care suferința li atâșă în așa fel, încât atunci se simt mai în plinătatea mijloacelor, când sunt mai nenorociți.

Ca să creze au nevoie de imboldul durerii sau al indignării, pe când mulțumirea îi face sterili. Grigorescu nu era din categoria aceasta. Pulsul cel mai activ al vieții sale el îl avea când era mulțumit.

Natură blândă, optimistă, fericirea îi îndoiă mijloacele. Atunci se simțea mai dispus să creze. Și niciodată până atunci nu se simțise mai bine ca în acea atmosferă patriarhală, în mijlocul unor oameni simpli și buni, în acel oraș uitat de vreme în decorul lui de acum câteva sute de ani.

Toate tablourile din acest timp se resimt de această creare în bucurie. Bătrânele din Vitre, simpatice, cu aer de bunică, pe scaunul lor, alături de pragul ușii deschise prin care pătrunde toată primăvara de afară, lângă blidarele pe care lucesc falanțele multicolore, cine le-a văzut odată nu le mai uită. E greu să exprimi prin vorbe impresia de lumină, de fericire ce te năpădește la vederea lor. Da n'ar fi gârbovite, sau poate tocmai din pricina asta, prin contrast, aș spune că ele ne încălzesc și ne mângâie ca o zi de Maiu.

Alături de scenele de interior, tot din această perioadă, avem mici tablouri cu perspective de stradă, de o precizie uimitoare. Ele continuă seria începută pe străzile Lembergului și reprezintă o față însemnată a talentului lui Grigorescu, atât prin problemele de perspectivă ce rezolvă, cât și prin cele de distribuție a luminei și gradăția culorilor pe diferite planuri succesive. Afară de aceasta toate au minunate colțuri de cer, de o profunziune și o limpiditate fără păreche.

Totuși scenele de interior lasă o mai adâncă impresie. Ele țin un loc de frunte în opera totală a lui Grigorescu. Va face altceva în tablourile lui ulterioare, va mișca poate mai mult, va pătrunde mai adânc natura și o va redă în chip mai poetic — deși mi-e greu s'o admit — dar mai bine, tehnic vorbind, nu va fi în stare să picteze.

Cant din aceeași epocă sunt și multe din portretele ce face, din care unul, în posesia dlui Dr. Slatineanu, în maniera lui Renoir, este din cele mai bune a lui Grigorescu, demn de cei mai mari portrețiști ai secolului al XIX-lea.

Din această mulțumire și plinătate a senzațiilor vine să-l cheme scrisoarea lui Ion Brătianu, care îl însărcinează cu pictarea scenelor din războiul nostru pentru neatarnare. Pleacă

imediat din Franța ca să se pună la dispoziția guvernului, și din momentul acela viața lui se va petrece, cât va țineă campania, în mijlocul soldaților, împărțind cu ei lipsurile și greutățile teribilei campanii de iarnă din 77.

Este încă unul din momentele vieții pictorului care trebuiesc accentuate. El idilic, suavul, pentru care natura părea în perpetuă sărbătoare, e nevoit de data aceasta să-și pună talentul în serviciul altor sentimente, altor pasiuni.

A încercat să reprezinte războiul, dupăcum bine ne spune Ritter, nu în ce are el decorativ, de paradă, spre glorificarea șefilor, așa cum se făceau tablourile militare până atunci, ci în toată oroarea zilnică a mediului în care se luptă și mor soldații. Intocmai ca Stendhal în faimoasa sa descriere a bătăliei dela Waterloo, el știe că ceea ce fiecare poate prinde din imensul câmp de carnagiu este o mică porțiune; că, prin urmare, adevăratul artist sincer va trebui să ne reprezinte acea porțiune în așa fel, încât imaginația noastră, dela sine, să o repete la infinit, și prin însăși acea repetiție să ajungă a reconstitui câmpul de bătăe.

Așa a conceput el atacul Smârdanului: Un mic număr de personaje pe planul întâiu; dar, prin cenușiul care umple tot tabloul, prin ceața, prin cerul jos și greu ca plumbul, prin imensa câmpie plină de zăpadă el reușește să ne facă să simțim că scene similare se produc la infinit, că tot acel teritoriu e îmbibat de moarte, că natura întreagă participă la măcelul omenesc.

Celelalte tablouri, în care el, coloristul, se mulțumește cu o grisaille, pornesc din aceeași concepție. Și lungile convoiuri de prizonieri, și carele de proviziuni cu cărașii lor trecând impasibili pe lângă hoiturile putrezind pe marginea drumurilor, și studiile nenumărate — din care muzeul Kalinderu posedă niște splendide deseneuri — și multele tablouri de chevalet, lucrare pe urmă, după note luate la fața locului, totul este remarcabil. E o față a picturii de războiu din cele mai originale. E de observat că Rusul Vereșciaghin nu concepea altfel tablourile lui militare. Acesta singur, ca putere de impresie, poate fi comparat lui Grigorescu pe acest tărâm.

Acest fel de a reprezenta războiul eră însă în acelaș timp, cu tot eroismul real, sincer, care se desprinde din pânzele lui.

un teribil argument pacifist. Cine vede războiul cu astfel de ochi îl vede bine, dar nu-l iubește de loc. Ca în romanele lui Barbuse cunoaștem toate mizeriile vieții zilnice a soldatului, vedem gesturile lui eroice repetate de mii de ori, monotone în tragicul lor, vedem însă mai puțin pe generalii și ofițerii superiori.

* * *

După războiu Grigorescu rămâne încă câțva timp în țară, cutreerând mai ales regiunea din județul Rucărului, făcând studii, cercetând. Se mai întoarce din nou la Paris unde deschide o expoziție, cu mult succes, iar dela 1887 se stabilește definitiv în țară, la București, unde își aranjază un atelier.

De aici pornește la drum în toate verile, colindând colinele și dealurile Munteniei, mai ales ale Muscelului. E în apogeul talentului lui. Din ce în ce se lasă mai mult pătruns de frumusețile țării, de legătura tainică și trainică dintre ea și acel minunat țăran român, blând, liniștit, simțitor, pe care îl văzuse luptând dârz și eroic pe câmpiile Bulgariei. Il iubise pe țăran atunci, îl iubește și acum la plug, la fân, în mijlocul luminișurilor din păduri, se interesează de viața lui, de bucuriile lui, de bălciurile lui, de interiorul casei lui. Simte mai ales dragostea ce unește pe omul dela țară de vite, în special de boi. Reia o temă pe care o mai tratase, dar asupra căreia revine acum cu mai mult interes, a *carelor cu boi*, înaintând agale pe drumurile în pantă dulce, în căldura amiazelor de vară. Boul mai ales îl preocupă în anatomia, în structura, în fizionomia lui. Studii asupra acestui tovarăș al țăranului revin mereu în carnetul pictorului.

Încă din timpul drumului său prin valea Siretului Grigorescu își dase seama de admirabila regiune a dealurilor, adăpostind cea mai densă și mai muncitoare populațiune a noastră. Dar frumusețile acestei regiuni le găsisse până atunci răspândite în multe părți. Nu dase încă peste locul care să le concentreze pe toate, care să fie oarecum sinteza peisagiului Țării Românești, simbolul însuși a ce avem mai original. Nici Muscelul, nici Dâmbovița nu puteau îndeplini în întregime aceste condiții.

Norocul lui și al nostru îl conduse la Posada. Așezată într-o regiune de înălțimi mijlocii, lângă Comarnic, ea întru-

nește toate notele care plăceau lui Grigorescu și pe care el le credea esențiale reprezentării peisagiului nostru. Această regiune a dealurilor este ce avem noi mai prețios. Păstrătoare a ființei noastre etnice, de-alungul vremurilor, a artei noastre populare, ea este în acelaș timp partea în adevăr caracteristică a țării românești. Nici munții, nici câmpia, oricât de frumoși ar fi, nu ne dau impresia unui lucru așa de caracteristic, încât de el să legăm fizionomia țării. Cu dealurile nu-i tot așa. Grigorescu văzuse acest lucru. Iar descoperirea Posadei, în care toate notele ce căută erau concentrate: liniile, formele, lumina, arborii preferiți, culoarea, oamenii, este pentru el una din cele mai mari bucurii ale vieții. Această regiune va forma pentru multă vreme obiectul constant al studiilor și preocupărilor lui.

Partea cea mai profund românească a țării, ca aspect și locuitori, își găsisse interpretul.

Cu o nesfârșită dragoste se apropie Grigorescu de ea. Acea armonie rezultată din contopirea notelor distinctiv ale peisagiului și ale omului ce-l locuiește, răsună în sufletul lui iubitor și înțelegător, înțelegător pentru că fusese iubitor și cu răbdare se apropiase de ele.

Din această desăvârșită concordanță între artist și natură o notă nouă răsună în arta sec. al XIX-lea.

În aceeași măsură tehnica lui se simplifică, se lărgeste. El, virtuosul desemnului și al culorii se potolește. Tablourile sunt construite din linii largi, din pete mari, peste care plutește o atmosferă divină de reculegere. O liniște paradiziacă se coboară parcă, în tablourile făcute la Posada, din cerurile cari n'au păreche în toată istoria picturii.

Nu mai e pictură, ci sunt adevărate rugăciuni. Cu ele și prin ele Grigorescu spusese tot ce avusese de spus. Un popor și o țară erau fixați pe pânză prin linii și culoare. O minune mai mult se săvârșise pe lume.

* * *

Acum când am urmărit pe Grigorescu până la culmea peste care nimeni, până la el, nu se ridicase la noi, în acele regiuni unde aerul e plin cu foc, nerespirabil pentru simplii muritori, este bine să ne întrebăm: care este secretul acestei minuni?

În primul rând el stă în talentul cu care pictorul fusese înzestrat. Dar această explicație nu ne satisface pe deplin. Ea trebuie completată cu o altă: cu concepția înaltă pe care Grigorescu și-o făcea despre datoria artistului și despre felul cum el trebuie să servească acea concepție.

Menirea artistului i se pare așa de mare, încât omului abea îi ajunge viața întreagă ca să și-o îndeplinească. Toate celelalte pasiuni și sentimente omenești ori intră în acest curent, mărindu-l, ori trebuie să dispară. Viața artistului trebuie să fie conformă preceptului: Lasă pe tatăl tău și pe mama ta... căci altfel nu te poți ridica pe culmile pe care se odihnesc zeii, de care vorbeam mai sus.

Așa a fost Grigorescu: un om în extaz în fața naturii, muncind de dimineața până seara și căsnindu-se cât trăise și cât va mai trăi dela această dată până la moarte ca să exprime acest sentiment. Eră felul lui de a mulțumi lui Dumnezeu.

La această muncă fără preget el adăogă o conștiință și o conștiințiozitate care îl făc să nu fie nici odată mulțumit de ce creează, să fie mereu în căutarea unei tehnice cât mai expresive a unei concepții cât mai clare. Nu exprimă nici odată decât ceea ce simțea, fără să se preocupe dacă acest lucru place altora sau nu. Concesii pe acest tărâm el nu admite artistului.

Numai astfel a putut el pune suflet în opera sa, iar acel care nu pune suflet în ce exprimă, nu poate pretinde să vorbească sufletului, după cum ne spune singur.

E o lecție pe care bătrânul măestru prin opera și viața sa ne-o dă tuturor, și mai ales urmașilor lui, pictorilor. Din acest punct de vedere viața i-a fost tot o operă de artă, nu cea mai puțin frumoasă.

* * *

Din Posada și dela Câmpina unde se stabilește mai târziu el continuă să producă. Carul cu boi, alături de peizagiile lipsite de persoane — numai natura și Dumnezeu — devin din ce în ce mai frecvente.

Face mai multe expoziții cu succes crescând. În copilăria mea am văzut mai multe din ele, dar cea de care îmi aduc mai bine aminte este din eara lui 1897. Eram elev în clasa V-a. M'am dus cu un prietin s'o vedem. Intimidați de sălile mari ale Ateneului intrăm sfioși. Alături de ușe ședea el, bă-

trânul artist. Eră alb de tot, cu un obraz roz, tânăr, și cu ochii lui fermecători, minunații ochi de diamant negru de care vorbește dl Iorga. Iar de jur împrejur eră o primăvară, o lumină, o veselie, de pare că râdea toată natura: râdeau colinele, copacii, florile, oamenii, râdeau parcă și boii cumiști și domoli.

O emoție nē-a prins de gât pe prietinel meu și pe mine și lacrimi ne-au venit în ochi. Așă îmi apare Grigorescu și arta lui.

Dela această dată se observă un declin în opera bătrânului. Are aceiași viziune primăvăratică, acelaș sentiment pentru decorativ, acelaș robust optimism, însă pânzele devin mai superficiale, mai puțin observate și studiate. Probabil că și ochiul și mâna își pierduse din vigoarea lor tinerească. Mai se adaogă dorința regretabilă de a face concesiuni publicului, lucru ce nu admisesse până atunci. Se cer dela el anume subiecte și el le face.

Grigorescu cel mare nu în această epocă trebuie căutat. De aceia și tablourile produse de atunci încoace sunt și cele mai cu succes imitate.

Nu încetează însă de a lucra până la sfârșitul vieței. Ultimul său tablou, rămas neterminat, reprezintă o scenă dela țară, cum îi plăcea să picteze la bătrânețe, cu oameni călare în jurul unui ear, cu mulțime pe jos, însoțindu-i, cu casa pe un deal, iar deasupra infinitul cerului fără nor. Eră un fel de ultimă evocare a peisagiului și figurilor ce-i fuseseră dragi, un adio în lumină zis vieței.

Văzând acest tablou ai impresia că l-a făcut ca un fel de consolare, ca un fel de strigăt pe care îl scoate de pe patul de moarte, prin care afirmă adevărul viziunii pe care el a avut-o dela poporul acesta.

Cu câteva luni înainte de moartea lui avuseseră loc revoltele agrare și tragica lor potolire. Alături deci de trăsăturile idilice ale țaranului nostru, pe care el le simțise adevărate, profunde, și le redase cu intensitatea geniului său, mai colcăia și toată nemulțumirea nedreptăților seculare, care isbucnește ca un vulcan și transformă pe blânzii lui prieteni în adevărate fiare. Se poate să se fi înșelat atât? Se poate ca Millet să aibă dreptate? Acel ultim tablou este ca un fel de protestare a sa. Nu crede că s'a înșelat.

Cortegiul voios al fantomelor scumpe vin de-i mângăe ultimele momente.

In Iulie 1907 se stinge la Cămpina.

Iar noi cari am trăit și după această dată avem impresia că în același timp cu el a murit și ceva din sufletul țării noastre. Mizeriile, nenorocirile se țin lanț. Grija de viața materială este așa de mare, încât ea covârșește până și marea bucurie a unirii tuturor Românilor. Și deși natura nu s'a schimbat, sufletul omului nu o mai poate oglindi cu mulțumirea, cu lipsa de grije de până atunci.

Partea idilică din sufletul nostru a adormit sau poate chiar a murit. Ea va trăi însă etern în pânzele celui mai mare artist pe care l-au avut Români.

Dor nebun.

Cântec popular.

*Greu la deal și greu la vale,
Să tot mergi pe drum mereu...!
Cine mi te-a scos în cale,
Să îl bată Dumnezeu...
Să pățească ca și mine
Frunză mărăcine.*

*Căci mi-ai luat inima toată
S'o târăști în calea ta
Și-ai lăsat viața-mi uscată
De-al tău dor ce mă durea
De nu pot nici ca să mor
Frunză de mohor.*

*Ai iubit... dar fără milă:
Ca să-ți joci un gust al tău.
Și-ai făcut mai mult în silă
Dragoste cu un flăcău
Și-eu crezui... și te-am iubit
Frunză mărărit.*

*Astăzi plâng iubirea moartă
Rătăcind ca un nebun.
Și tu râzi când pela poartă
Cântând dragostea și-o spun
Blestemând pustiul dor
Frunză merișor.*

*Nu mai știi nici ce să fac!...
Chiar și gându-ți mă doboară.
Sufletul ca să-mi împac
O să plec în altă țară
Să nu mai aud de tine
Frunză de gherghine.*

*De-ai murit înstrăinat
Rătăcind de-aici departe
Să știi că te-am blestemat
De iubire să n'ai parte.
Să fii de toți ocolită...
Frunză ofilită.*

George Poneti.

Baladă nouă.

*Un orizont tăcut și negru
Brăzdat de fulgere târzii —
Un han dărăpănat... aproape
De două cumpene pustii...*

*Eu beau, privind printre obloane
Cum ploaia picură mărunț, —
La ce s'o fi gândind hangiul
Că prea se uită greu și crunt?*

*Am poposit aci la dânsul
Să gust un păhăruț de vin —
Și-s trist, că n'am nici un tovarăș
Să-i zic: «Noroc!...» și să închin.*

*Sunt trist, că n'am cui spune taina
Pribeagului nefericit,
Ce-și poartă sufletul prin lume,
Un suflet orb și chinuit...*

*Căci vinul nu vrea să mă-'mbete —
Mă ține treaz nebunul vis,
Pe care nestatornicia
In cartea vieții mi l'a scris.*

*Mi-ai stat de-atâtea ori în brațe
Acum... și urma ți-am pierdut...
... Prin sat un câine urlă-'n ploaie,
Hangiul doarme abătut.*

*Pe coperișul de șindrilă
Cad picuri într'un ritm barbar,
Tot ce-am visat odinioară
Acum înec într'un pahar.*

*Un han dărăpănat... aproape
De două cumpene pustii,
Un orizont tăcut și negru
Brăzdat de fulgere târzii...*

Sandu Teleajen.

GOLEA — GOLEȘ.

— LEGENDĂ —

De mult, de mult, pe vremea când eră ispravnic la Hunedoara Balogh Laslo, un vestit tiran ungur, vine la el un biet «nemiș», — așa se numesc acolo nobilii români, — să se plângă de nedreptățile și jafurile suferite dela vecinii cei răi.

Balogh eră obișnuit să se uite întâi la fața și mâinile omului, să vadă ce i-a adus sau ce-i dă și, pe urmă, să-i facă dreptate. Fiindcă însă acest Român necăjit nu i-a adus nimic, el i-a spus:

— *Gol ai venit, gol te duci!*

De atunci i-a rămas nenorocitului numele de Golea, iar satul de lângă Hunedoara, de unde se trage el, poartă și astăzi porecla Goleș.

*

O inscripție veche din Turda.

Pe o piatră din Turda, acolo unde a fost ucis mișelește marele nostru erou Mihai Viteazul, s'au aflat săpate în latinește următoarele cuvinte înțelepte:

Pacea naște bogăția,
bogăția trufia,
trufia disprețul,
disprețul nedreptatea,
nedreptatea războiul,
războiul sărăcia,
sărăcia smerenia,
smerenia pacea.

De câte ori s'au adeverit aceste cuvinte în cursul veacurilor ?!

Impărtășite de: I. G.

In exercițiul oricărei profesiuni, omul caută să urmeze întocmai regulile respective, numai în exercițiul profesiunii sale firești de om, se abate continuu dela regulile vieții morale.

Natura ne-a înzestrat cu rațiune, pentruca să ne conducem și să ne susținem unii pe alții, iar noi o utilizăm pentru a ne procura argumente de invidie și dușmănie.

Vântule.

O, vântule, prieten bun și drag,
De mult mi-ascuți a inimii bătae,
Tu clătini crengi sub flacăra bălae
A lunii pline ce surăde 'n prag.
Nu-ți numeri ceasurile când te culci,
Nu spui la nimeni vremea de hodină,
Fățiș tu umbli ziua, pe lumină
Și seara furi săruturile dulci.

Hai, vin' aproape, să-ți șoptesc ceva,
Plinește-mi bănuita rugămintă:
Vezi fata care merge înaintea
Grăbită? Fugi degrabă după ea
Și prinde-o. Strânsă 'n brațe să mi-o fii;
Pe urmă lung sărut'o pe sprâncene
Că e nepoata blândeii Cosinzene —
Cu ochi de foc ca doi luceferi vii.

Și uită-te sfios jur împrejur —
Să te ferești de ochii răi ai lumii
Când prinzi pe fată 'n vraja sfântă-a glumii
Să-i cânti încet cântări de trubadur.

Și s'o încingi din creștet până jos;
Tu, ia aminte, fă-mi odată placul,
Să mă 'nșior acum și eu, săracul,
Privind furtuna lutului frumos.
Tu ai un dar, pe care eu nu-l am:
Ești nevăzut, dar umbli tot pământul,
Săruturi iei, în fugă iei cuvântul,
Șoptești ce vrei iubitelor la geam.
Desmerzi la fete sănurile tari;
Și ele rușinoase cu-amândouă
Frumoase mâni le-acopere și nouă
Ne pare rău c'aceste fete mari
Cu fața lor de foc când bate vânt
Iși strâng sub pumni doi crini ai tinereții
Crescuți anume să dea puls vieții —
Vieții ce-i legată de pământ.

Volbură Poiană.

Cronica școlară.

Corpul didactic secundar din Transilvania.

Capacitatea corpului didactic secundar, de origine ardeleană, formează adeseori obiectul discuțiunii nu numai în cercuri mai restrânse, ci și în publicațiuni periodice. Pagubă însă, că în discuția aceasta se amestecă prea des și o doză de patimă, și anume și dintr'o parte și din cealaltă.

Cauzele, cari duc la acest fel de discuție nerodnică, sunt mai ales două. Întâia o găsim în impulsivitatea multora, a căror judecată se manifestă mai mult prin izbucniri, decât pe o acțiune logică a spiritului lor. În focul discuției generalizează și le scapă vorbe grele, cari nu pot îndrepta răul constatat, ci-l măresc și dau celor pe dreptul vizați o aparență de dreptate, când refuză să recunoască și scăderi evidente.

O a doua cauză e lipsa simțului istoric, care îi face pe mulți să uite ce a fost ieri și să-și întemeieze judecata pe un ideal, care le apare în momentul discuției, sau pe comparațiuni nepotrivite. Discuția trebuie să pornească dela starea *reală*, în care s'au găsit școalele din Dacia superioară la preluarea lor de către autoritățile românești, iar comparația necesară să se facă cu ceea ce eră, într'un trecut *foarte apropiat*, nu în Franța sau Germania, ci în România *veche*. Numai procedând astfel ne putem împlini datoria de-a căuta și găsi mijloacele, cu ajutorul cărora să putem trage folosul dorit și după munca celor pe cari unii îi socotesc mai puțin apți.

Scăpând de jugul străin și fiind absolută nevoie de-a completa numărul uriaș de locuri vacante la școalele secundare, normale și medii, multe înființate de nou, s'au chemat mai întâiu profesorii români risipiți pe la școli ungurești, unii în nordul Ungariei, alții pe la granița de către Austria, și s'a făcut apel la profesorii din vechiul Regat. De aici veniau și nu prea, căci cei mai mulți cereau locuri numai la Brașov și Sibiu, orașe socoite ca localități de vilegiatură, apoi la Cluj, plin și de alte instituțiuni culturale românești. Celelalte localități din Transilvania erau socotite mai mult ca loc de exil, în cari primiau să vină cam numai cei ce nu găseau loc în România veche. Pentruca zecile de mii de copii români, cari alergau cu sete spre școalele, acum românești, să nu rămână și mai departe fără instrucția și educația națională, de care fuseseră lipsiți până în 1918, iar Românii din Ardeal să se *apropie* cât mai curând de cultura, la care ajunsese, prin mijloacele cunoscute, *Unio trium nationum*, Consiliul Dirigent și-a făcut numai datoria când a căutat să completeze lipsurile constatate și cu mijloace mai modeste. A apelat deci, pentru școalele normale și medii, la cei mai buni învățători în etate sub 40 de ani, cu școală normală în cele mai multe cazuri de stat (4 clase secundare și 4 normale), iar pentru licee la preoți (toți bacalaureași și cu facultatea teologică de 3, ortodocșii, de 4 ani, greco-catolicii); cei mai mulți dintre preoți aveau și examenul de capacitate pentru școalele primare, aveau deci și ei pregătire *pedagogică*. Toți aceștia au participat la cursuri anume întocmite, unde fiecare și-a ales specialitățile, pentru cari simția mai multă pricepere și atragere. Pe urmă au fost supuși unor examene riguroase, la fel și deodată cu cei ce aveau studii universitare. Cei dovediți slabi au fost eliminați, despre unii din cei

reușiți au constatat profesorii universitari, membri în comisiunea examinatoare, că s'au dovedit superiori unora dintre cei cu studii universitare. Lucrul acesta nu ne poate mira, dacă ne reamintim, că tineretul, mai ales cel român, a fost începând din 1914, mai mult în tranșee decât pe băncile școlii. Lipsurile mari în pregătirea tinerilor s'au resimțit de altminteri și în vechiul Regat, unde la întâiul examen de capacitate după războiu s'a ținut cont de urmările izvorite de starea, în care ne-au adus războiul.

Tot nevoia a fost cauza, de s'a dat uneori, în mod excepțional, câte unui «cursist» și catedre, pentru cari nu a avut pregătire specială. Aceasta s'a făcut din cauza, că profesor cu examen de capacitate din vechiul Regat, nu s'a prezentat pentru astfel de localități îndepărtate de centru, iar cursist cu specialitatea catedrei nu se mai găsea.

Prezența unui număr cât mai mare de profesori din Ardeal eră necesară în partea această a României și din cauza Programelor analitice. Nu mai eră permis, după o experiență destul de îndelungată și în învățământul românesc, a mai cădea de nou în greșala de-a lucra fără nici o considerare la trecutul cel mai apropiat introducând fără nici o tranziție programe cu totul nouă. Urmările triste ale unei schimbări fără timpul necesar de tranziție le arată Spiru Haret în faimosul său raport dela 1884, pag. 17 și 18, unde vedem cum serii întregi de elevi au rămas cu unele materii neînvățate din cauza modificării nesăbuite a Programei analitice pentru licee. Să fim atât de lipsiți de cultul tradiției, încât să disprețuim și experiența dureroasă, prin care am trecut numai cu câțiva ani în urmă?

Am zis că stările din Ardeal trebuie să le comparăm cu cele din vechiul Regat, când și acolo luptau cu greutatea unor stări nouă. De aceea să vedem ce a constatat Spiru Haret în raportul său dela 1884 — așadară *la douăzeci de ani după punerea în aplicare a legii instrucțiunii dela 1864* — în privința pregătirii și recrutării corpului didactic primar¹ și secundar din vechiul Regat.

Despre recrutarea și pregătirea corpului didactic primar ne spune următoarele (pag. 19):

Pe la țară se luau dintre preoți, dintre seminariștii, cari fuseseră incapabili a-și termina cursul, din târgoveți abia în stare a-și scrie numele.

Institutorii și institutricele școalelor primare urbane au fost și *continuu a fi aleși* printr'un simplu concurs, la care nu răspund decât asupra materiilor claselor primare și gimnaziale...² Mai grav este, că concursurile sunt de cele mai multeori așa de puțin serioase, încât se strecoară candidați de o slăbiciune rară, așa că nu e imposibil a se găsi pe urmă institutori și institutrice cari nu pot scrie o frază fără erori de tot felul, nici a compune o petițiune, nici a face o înmulțire.

«Cu toate acestea nu conchid, că ar fi bine să se ceară candidaților institutori bacalaureatul, eu unul sunt de părere, că calitatea învățământului

¹ Și în învățământul primar avem în Ardeal și «cursiști», precum de altminteri și în vechiul Regat numărul suplinitoilor (cari nu au nici «cursuri») covârșește în multe județe pe al titularilor.

² Seminariffe erau numai de 4 clase; în clasa I. se primiau absolvenții cursului primar.

³ De cunoștințe pedagogice nici vorba.

face mai mult decât cantitatea, și voiu preferi totdeauna pe unul care știe patru clase înaintea altuia care știe rău șapte».

✗ În privința profesorilor secundari mă mărginesc să citez, din acelaș raport, următoarele (pag. 23 seqq.):

Până la Martie 1879, admisiunea în corpul didactic secundar se făcea printr'un concurs, la care se admitea oricine posedă bacalaureatul și trecea un concurs numai asupra materiilor, ce aveă să predeă; ba încă artic. 368 din lege permitea numirea numai pe baza a doi ani de proponimente. E mare numărul celorce s'au strecurat în învățământul secundar, prin acest din urmă mod. După legea din 1864 a fost o perioadă de creațiune repede de școli și lipsind personalul s'a numit o mulțime de suplinitori, cărora nu se cerea mai nici o condițiune; toți aceștia au fost după doi ani numiți provizori.¹ Nu se ținea seamă de vârstă: tineri, cari au absolvit liceul la Iunie, la Septemvrie următor au fost numiți profesori secundari; unii erau în vârsta de 17¹/₂ ani.²

În 1879 se modifică legea, dar acum se cere licența și doctoratul în ramura, din care face parte și catedra. Haret arată, că acum i-a mers prea departe. Dintr'un tablou, pe care-l publică la pag. 25 se vede, că timp de șase ani, dela 1870/79—1883/4, cele două universități au dat 23 de licențiați, iar catedre vacante erau 80 în 1884. ▲

Adevărat, că în 1919 numărul licențiaților din Dacia inferioară e cu mult mai mare, dar el totuși ar fi fost insuficient pentru Ardeal, mai ales că nici unul dintre ei nu s'ar fi învoit să funcționeze la școalele medii (civile), în număr foarte mare în Dacia superioară, și mulți nu primiau nici posturi la *orice* școală normală.

▲ Lipsa silește ministerul din București, ca și după 1879 să deie o parte mare a catedrelor vacante la suplinitori, cari se aleg fără să li se ceară vreun titlu (Raport, pag. 27). Ce măsuri propune Haret pentru remedierea răului? La pag. 28 zice: Înainte de toate trebuie suprimată clauza de a se cere licența tuturor candidaților la catedrele de gimnazii și licee. Concursurile să se facă mai serioase, iar de titluri să se țină un compt mai exact decât în legea veche, fără a le da însă importanță exclusivă ce le dă legea nouă. Haret crede concursul necesar, de vremece, în împrejurările *de după* 1884 nu posedă nici un alt criteriu suficient pentru a judecă aptitudinile candidaților. Acest concurs însă să se facă astfel, încât un candidat pentru cursul inferior va fi examinat, pe lângă materia ce face obiectul catedrei vacante, și de aceeaș materie din cursul superior; un candidat pentru cursul superior ar fi examinat de oarecari părți din studiile facultăților, cari să fie de aceeaș specialitate și de un ordin superior. Haret mai atrage atențiunea și asupra faptului, că prin alte țări numirile se fac aproape numai după *scrieri*.

¹ *Provizor*, după legile din vechiul Regat, e *titular*.

² Ceaștia mai vechii ne reamintim încă scandalul fabricilor de bacalaureați, în cari se prefăcuseră unele institute particulare. De altminteri pentru a fi admis la bacalaureat se cerea într'un rând numai certificat de absolvirea clasei 6 și 7 de liceu, materia din cl. 1—5 fiind socotită dispensabilă. Profesori cu astfel de pregătire au fost în vechiul Regat cu duiumul, nu numai până în 1884, ci și până târziu după aceea.

Oare în 1919 nu s'a urmat în Ardeal cu mult mai *temeinic* în privința aceasta? Foștii învățători admiși pentru școalele medii aveau deja școală și examen din cursul imediat superior (școala normală de 8 clase), iar cei pentru școalele normale făcuseră cele două cursuri de vară și un examen special, în scris și oral, nu numai în specialitățile lor, ci și din *studiile pedagogice*, ca de altminteri și cei pentru școalele medii. Tot așa preoții admiși pentru licee.

Cunoaștem și noi lucruri triste despre unii colegi cursiști. Unul, la un liceu dintr'un oraș mare al Transilvaniei, s'a dus nepregătit la oră, așa că s'a incurcat făcându-se de răs înaintea elevilor. Altul e un cunoscut vânător de ore suplimentare. Directorul unei școale civile de fete mi-se plângea, că profesoarele vin nepregătite la oră, așa că de multeori perd timpul în zadar. Iar sfatul directorului de-a se pregăti în scris pentru fiecare lecție l-au luat în răs, căci «pentruce au făcut examenul, doar nu o să mai învețe și după aceea!» O astfel de mentalitate dovedește, că cei stăpaniți de ea nu sunt vrednici de-a fi membri ai corpului didactic. Celce crede, că patalamaua obținută în urma examenelor îl dispensează de-a mai învăța pentru sine, celce nu-și dă seamă de importanța alegerii și grupării materiei de învățământ, părăsească-l. Dar pentru cei de felul acesta nu ne e permis să generalizăm. Vina, că sunt astfel de exemplare dascălești, cade asupra autorității competente, care trebuie să iee măsuri *preventive*.

Vedem deci, că până bine de curând mijloacele pentru rezolvirea chestiunii recrutării corpului didactic au pricinuit și în vechiul Regat nemulțumiri îndreptățite, și aceasta mai ales din două cauze: întâiu, că nu s'a ținut socoteală de starea reală a lucrurilor, apoi pentrucă diriguitorii învățământului au crezut, că vor putea deslegă toate incurcăturile prin legi și regulamente cât mai bogate în formule și variind cât mai des.¹

Datoria noastră, după experiența ce s'a făcut tot în învățământul românesc, e să aplicăm cât mai bine mijloacele potrivite stării reale. În ce privește «cursiștii», să nu uităm că rezultatul bun al muncii dascălești adevărat că atârână înainte de toate de pregătirea ce o are profesorul, dar aceasta nu se poate mărgini nicicând numai la cea câștigată pe băncile școalei și nici nu e legată numai de acestea, căci cunoștințele și putința de-a le ști comunică cum se cuvine elevilor se pot câștiga și se câștigă și pe alte căi. Vai de profesorul, cu oricât de multe examene, care crede, că scăpând de examene nu mai are nevoie de învățatură!

Toți profesorii, fără deosebire de forma în care au fost pregătiți, sunt supuși controlului diferiților inspecitori ai învățământului. Aceștia să-și facă datoria și să dea celorce slăbesc în energie îndrumările necesare. Căci nu se poate să nu se găsească și între foștii cursiști elemente slabe, cum se găsește de acestea și între profesorii cari au toate examenele cerute de legi și regulamente. Profesorii ardeleni știu *toți ungurește*, unii și nemțește, două limbi, cari le deschid ușile unei literaturi pedagogice cu mult mai bogate decum e cea în limba noastră.² Aceasta le poate servi, având răvna:

¹ Unde duce aceasta, ne arată în «Viitorul» dl M. Mihailescu, profesor. După noul Regulament, la facultatea de filozofie se pot înscrie și cei cu liceul real, adică cei fără limba latină și celelalte materii dela liceul clasic. După *Legea* examenului de capacitate, licențiatul în filozofie se poate înscrie la *orice* specialitate. Urmarea e, că în 1921/22 din 963 înscriși la facultatea de litere și filozofie 503 s'au înscris la filozofie. Le este mai ușor.

² Ungurii au tradus din nemțește, apoi franțuzește și italienește, tot ce li s'a părut de oarecare importanță pedagogică. Au și reviste speciale vechi pentru învățământul secundar, normal și mediu.

care dela ei se aşteptă în măsură mai mare, pentru a ajunge şi chiar întrecepe titraţi. Nu ar strică de loc, dacă inspectorii s'ar interesa şi de bibliotecile particulare ale profesorilor nu numai foşti cursişti. Iar profesorii titraţi din vechiul Regat, cari lucrează umăr la umăr cu cei ardeleni, dovedească prin munca ce o desfăşoară aici şi prin luminile, pe cari le pot răspândi, în unele privinţe, printre colegii lor ardeleni, că merită dragostea, cu care îi îmbrăţişează aceştia. Să nu se uite apoi, că la cusururile, pe cari le găsec cei din vechiul Regat celor din Ardeal, unii din aceştia se cred îndreptăţiţi a răspunde cu o listă cel puţin tot atât de lungă de cusururi atribuite aceluia.

Firimiţându-ne activitatea şi cu căutarea reciprocă de defecte, nu putem ajunge la atât de dorita şi necesara unitate sufletească cu ajutorul culturii naţionale. Cel puţin şcoala să fie ferită de-a deveni o instituţie, în care să se cerceteze vrednicia cuiva după calitatea de Muntean, Moldovan sau Ardelean, căci în privinţa pregătirii corpului didactic, diferenţa între cel de dincoace şi de dincolo de Carpaţi e prea mică. Noi dascălii vom pricepe rostul vremurilor de acum numai crescând o generaţie, care să se simţească numai românească.

Victor Lazăr.

Cronică.

CRONICA CULTURALĂ.

Comemorarea lui Giuseppe Mazzini. Se împlinesc 50 de ani dela moartea lui G. Mazzini. Societatea romană cu o splendidă unanimitate a ţinut să-l comemoreze. Imagiunea marelui bărbat genevez e afişată pretutindeni: din fiecare colţ şi în vitrine ne priveşte chipul sever şi admoniator în tăcere, ca anumiţi sfinţi din cadrul vreunei biserici învechite... Giuseppe Mazzini a fost apostolul libertăţii italiene, profetul independenţei popoarelor noi, preparatorul nouilor conştiinţe sociale. Un vizionar, agitator, educator, disciplinitor conştiinţelor umane şi politice. Democrat convins, duşman omnipotenţei bisericeşti şi cu toate acestea adânc religios, republican de profesiune, fără însă a se opune cu o duşmănie jalbatică monarhiei...

Vieţa lui stă ca o oglindă şi un exemplu vrednic de urmat tuturor generaţiilor viitoare. Aurel Contrea.

Odinioară şi acum. Răsfoind mai zilele trecute pentru nişte date, *Istoria literaturii maghiare* de Pintér Ienő,¹ mi s'au oprit ochii asupra pp. 26—27, în care e vorba de primele ziare din Ardeal şi de două articole publicate în cel dintâi ziar maghiar din Ardeal.

Cum aceste articole aruncă o lumină destul de vie nu numai asupra felului cum înţelegea ziaristul acelor vremuri să se achite de îndatorirea sa de ziarist, ci şi asupra mentalităţii şi ipersensibilităţii consilierilor comunali de pe atunci, am crezut că nu sunt lipsite de interes nici pentru cetitorii acestei reviste.

Iată, în rezumat, aceste pagini.

Cel dintâiu ziar din Ardeal *Siebenbürger Zeitung* — împreună cu adaosul său *Intelligenzblatt*, în care se publicau anunţuri, oficiale şi particulare, preţurile pieţii şi ştiri personale — apare,

¹ Pintér Ienő: «A magyar irodalom története Bessenyei Gy. fellépésétkor». Vol. I. Budapest 1913. Ed. autorului.

de câte două ori pe săptămână, la începutul anului 1784. Prețul abonamentului pe $\frac{1}{2}$ de an eră 2 floreni și 15 creițari. Concesiunea a primit-o încă din toamna anului 1783, tipograful din Sibiu *Martin Hochmeister*, ca editor și redactor.

În anul 1787 foaia principală își schimbă numele în *Hermannstädter Kriegsbote*, iar la 1791 în *Siebenbürger Bote*.

Până la 1837 acesta a fost unicul ziar german în Ardeal.

La 3 Aprilie 1790, după moartea bătrânului Hochmeister, fiul acestuia, cu același nume, scoate primul număr din ziarul *Erdélyi Magyar Hirvivő*, cel dintâiu ziar maghiar din Ardeal.

Tânărul Hochmeister¹ însă, în curând își aprinde paie 'n cap cu îndrăzneala cu care începe a scotoci prin afacerile interne ale orașelor.

La guvernul Ardealului sosesc plângeri peste plângeri contra lui.

Una din aceste plângeri o înaintează consiliul comunal al Clujului, în urma unui articol, în care eră învinuit că pe păzitorii orașului îi recrutează dintre Țigani și alți pierde-vară.

Nefiind știrea adevărată, membrii consiliului orașenesc pretind pedepsirea exemplară a ofensatorului.

O altă plângere, analogă, înaintează Brașovenii. Aceștia s'au simțit ofensați din cauză că «niște ucenici măzgălitori pentru pâne» au cutezat să se dea lecții.

Anume, consiliul comunal a aflat de bine să dojenească pe preotul evanghelic pentru predica *prea lungă* pe

¹ Absolventul de drepturi și fostul primar al Sibiului, *Martin Hochmeister* junior, a fost un bărbat foarte merituos al Sașilor din Transilvania *Siebenbürgische Quartalschrift* (1790—1801) 7 vol. și *Siebenbürg. Provinzialblätter* (1805—1824) în 5 vol., sunt publicațiile lui.

care a ținut-o în biserică, pe vreme de iarnă, și care a avut de urmare îmbolnăvirea credincioșilor de atâta evlavie.

Ziaristul sibiian, luând notă de această dojană, a pus, revoltat, întrebarea: Dar zăbovirea, pe vreme de iarnă, pela joc și prin localurile de petreceri nu strică, domnilor judecători?...

Autoritățile Statului au avut apoi de lucru, pânăce au făcut ordine între cei învrăjbiți, fiindcă venerabilii consilieri comunal se aprinseseră rău de jignirea «măzgălitorului».

Ziarul maghiar nici n'a mai dus-o mult, cel german, însă, a mai vegetat ani de-arândul — cu câte 150 de abonenți — dar știri politice n'a avut voie să mai publice.

Așa erau obrazele pela anul Domnului 1800, — simțitoare de tot. Roșiau și reacționau la cea mai mică atingere.

Să nu uităm, însă, că nu e vorba de obraze românești, ci străine, care păstrează încă și azi sensibilitatea dela 1800 și, în urma aceasta, și tonul urbanității în critica pe care o fac altor obraze.

Noi, Români, am rupt-o de mult cu această mentalitate ruginită, cu această sensibilitate ridicolă.

Noi, care am crescut în era iuf-tului rusc, a haimanalelor și chili-pirgillor turcești, a afurisei dihonii și procopseli grecești, noi ne tratăm per: hoți, bandiți, escroci, canalii, pușlamale, șarlatani... Dar cui îi mai trăsnește prin minte să se sinchisească de aceste atribute, devenite epitete ornante pentru oricine se încumetă să joace un rol public!...

Azi, ca să mai putem irita epiderma atrofiată a obrazelor, trebuie să căutăm alte expresii, *mai tari*.

Și suntem siguri că inteligența atât de inventivă a Românului le va pune în curând în circulație.

Noi am progresat față de 1800. Am progresat al dracului.

Ax. Banciu.

Cărți românești.

Iacob Negruzzi, Amintiri din «Junimea». București, editura «Viața Românească», Calea Victoriei 37. Prețuri 25 lei.

După G. Panu, N. Gane și alții vine, în sfârșit, cu amintiri dela cea mai însemnată societate literară românească din jumătatea a doua a secolului trecut și dl Iacob Negruzzi fostul secretar general al Junimei. Trebuie să recunoaștem că acestea sunt cele mai documentate amintiri din câte s'au scris asupra rostului și rolului «Junimei». Poate chiar prea documentate. Din pricina aceasta nu sunt atât de delicioase ca paginile spirituale ale lui G. Panu, nici atât de înduioșătoare ca «Zilele trăite» ale lui N. Gane. În adevăr multe din improvizațiile autorului și ale altor Junimiști la tradiționalele lor banchete puteau lipsi, fără ca să sufere ceva integritatea cărții, din contră ar fi câștigat calitatea ei. E puțin simpatcă și ostilitatea arătată unora dintre membri cei mai valoroși ai «Junimei» (A. D. Xenopol, N. Xenopol etc.). E deosebit de bine documentat capitolul XIV Eminescu, poate cel mai interesant din întreg volumul.

Reținem din «Incheere» următoarea convingere deplin întemeiată a autorului: «că o asemenea societate nu s'a putut formă decât prin concursul unor împrejurări cu totul deosebite. A trebuit să se înfălească într'un oraș de provincie, departe de sgomotul centrului politic, un număr de bărbați tineri, la care plăcerea literaturii și în deobște a ocupațiilor intelectuale, să

fie deopotrivă de vie. Aceștia au trebuit să fie într'o situație materială independentă, așa ca să aibă de unde ajuta pe alți tineri, lipsiți de mijloace, ce le păreau a avea talent și sârguință. A trebuit ca membri Junimii să-și recunoască deplin meritele unii altora, și ca nici un sentiment de invidie cât de ascuns să nu tulbure seninătatea constantă a relațiilor lor. Condusă de asemenea bărbați și în asemenea împrejurări, negreșit că societatea a putut ține atâta timp, chiar lipsindu-i desăvârșit orice organizare exterioară. Dar împrejurări identice nu se vor mai repeta ușor în viața unui popor, și de aceea o a doua ediție a unei asemenea societăți va fi, poate, cu neputință în timpuri viitoare».

Ce privește meritele acestei societăți, sunt caracteristice părerile fostului ei secretar: «Viitorul singur se va rosti cu nepărtinire, când noi nu vom mai fi. Totuș credința mea este că Junimea va păstră o pagină în istoria literaturii române, căci prea am avut noi înșine plăcere la lucrările noastre, pentru a nu fi adus mulțumire și folos și publicului celui mare. Vor veni mai târziu alte societăți mai învățate, poate mai active și mai neobosite, însă nu va mai fi nici una care să nu fi făcut lucrări serioase într'o formă atât de veselă, de plăcută și de neobișnuită».

Iată, în câteva cuvinte, însemnătatea indiscutabilă a vestitei societăți literare «Junimea».

I. G.

Tudor Răzeșu, Șezători de seard. Povești, hazuri, glume, ghicitori, zicători, socoteli de petrecere, cântece, umbre pe păreți. București 1922. «Viața Românească», Calea Victoriei 37. Prețul 16 lei.

Precum arată subtitlul, lucrarea de față e o culegere de literatură populară românească, mai mult de haz și veselie, decât de învățătură și recule-

gere. Totuș nu e neglijată nici partea aceasta. Povestirile, proverbele, cântecurile cele mai multe au și un scop educativ. Așa sunt «Vorba bătrânească face un galben», «Dați de pomană» etc. Tocmai de aceea aflăm că strică toată atmosfera aceasta senină povestirea «Binele făcut se uită», al cărui adevăr chiar dacă se practică atât de des în vieață, nu trebuie să se recomande. (ac.)

Reviste românești.

„Adevărul literar și artistic“ aduce în Nr. 70, 71 și 72 a. c. observațiile foarte întemeiate ale unui bătrân scriitor al nostru asupra limbii românești așa cum o stropșesc ziarele și revistele din capitală sub titlul «Păsăreasca de azi». Fiind făcute aceste observațiuni de unul din cei mai buni și mai recunoscuți scriitori ai noștri, ele nu pot rămâne neremarcate. E bine să se știe că astăzi nu «se stropșeste» limba în provinciile alipite ca odinioară pe timpul lui Titu Maiorescu, ci în însăși inima țării românești, la București. Pericolul e cu atât mai mare, fiindcă exemplul capitalei e molipsitor. Să ne ferească Dumnezeu să nu ajungem și noi ca Ungurii în timpul din urmă, când în urma influenței nefaste a Budapestei se formase un jargon special budapestan. Un astfel de jargon vreau să creieze și la București ziaristi pripiți și literații scăpați, cari scriu «într'o păsărească, pe care n'o înțeleg nici Românii, nici Francezii». Reproducem și noi ca o monstruositate de limbă următoarele exemple: «simulacrele sensibilităților în cercetarea morbidă», «candoaarea ignoranței», apoi frasa: «In agresiunea generațiilor literare spre deveniri anticipate, în desolidarisarea cu trecutul dusă până la discontinuitate, în simulația

universală a unei sensibilități deferite, R. Cosmin stă infipt ferm în locul comun și banal, cu o seninătate ce-l ridică deasupra promiscuității». Cu toată dreptatea se întreabă autorul: «Intrecele vre-o douăsprezece milioane de Români câți oameni se vor fi gășind, care sunt în stare să 'nțeleagă scrisa marelui măestru?»

Iar dacă nu scriem pentru a fi înțeleși, ce folos de toată înțelepciunea adusă dela Paris! (ic.)

•
O operă națională. La Bucureștii, cei urgisiți de atâta lume, apare o revistă săptămânală pentru copii cu numele «Lumea Copiilor» editată de dl Gh. Filip.

În România, asemenea revistă, pusă în serviciul educațiunii vâstarilor noastre, n'a mai existat niciodată. Revista se prezintă admirabil din punct de vedere tehnic; iar în ceea ce privește valoarea literară, ea se găsește la înălțimea apostolatului de cultură urmărit

Ceeace însă cu adevărat o ridică la culmea așteptărilor tuturor, neintrecută în această privință, sunt desemele din text. Orice fragment este ilustrat. Astfel copiii, citind textul, prind mai ușor sensul subiectului tratat din înfățișarea lui în schițe.

E poate singurul mijloc de a face ca o lectură sănătoasă să fie și citită cu mare interes.

Copii de azi sunt România mare de mâne. Ei trebuiesc pregătiți, întăriți, așa fel, încât umerii lor să nu se încovoie sub greutatea răspunderii față de Dumnezeu și de oameni, în ceea ce privește truda lor, care trebuie pusă în serviciul fericirii Patriei mult iubite, a noastră, a tuturor.

Creșterea copiilor nu se poate face decât ferindu-i de toate ispitele și dându-le hrană în deajuns, bună, substanțială, ca să poată crește așa cum vremea de astăzi mai strașnic ca totdeauna, cere.

Îndepărtați pe copii dela cinematografele unde se rulează filme otrăvitoare. Feriți-i de societatea rea.

Dați-le lecturi bune.

Dar mai știm că părinții cei dintâi trebuie să guste din hrana trupească pe care o dă copiilor lor, ca să știe

dacă hrana nu e prea ferbinte, sau dacă nu e prea sărată, dacă are gust bun sau nu.

Tot așa să facă ei și cu hrana spirituală, dar nu numai părinții, ci și luminătorii poporului.

Și ca o dovadă, că în România mare, lumea înțelege rostul acestei publicațiuni săptămânale, că românul e înzestrat dela natură cu simțul nealterat al alegerii lucrurilor bune și al îndepărtării cu scârbă a lucrurilor rele, amintim că «Lumea Copiilor» este cerută în număr de mii de exemplare în toate orașele din țară. Și mai fiind socoteală că editorul acestei publicații, vrea cu orice preț ca vârstarele noastre să fie pregătite îndeajuns pentru intrarea triumfală pe poarta care duce la mântuirea neamului și a fericirii Patriei, putem afirma fără rezerve, că această întreprindere înseamnă operă națională, aflată în creștere continuă.

Volbură Poiană.

Cărți străine.

„Faust”, partea I, în trad. lui Ion Gorun (ediția a III-a).

«Cartea românească»¹ a avut norocoasa idee să editeze din nou minunata traducere al lui Ion Gorun (dl Alex. Hodoș). Traducerea a apărut mai întâi în 1906. Faptul că ediția I. și a II. (a II-a populară), s'au epuizat și că se simte trebuința unei nouă ediții — trebuie să umple de bucurie pe orice iubitor de literatură.

«Faust» este una din cele mai geniale opere din câte s'au scris vreodată — au declarat-o sute și mii de învățați și artiști-poeți — și se poate convinge despre aceasta oricare cititor care se respectă, firește, dacă își dă

puțină osteneală la citit și nu aleargă peste pagini ca jocheul, la nește alergări de cai, numai ca să știe «cum s'a sfârșit» conflictul.

O «carte de căpătâi», pe care să o citești pe îndelete, să-i guști frumusețile treptat-treptat, să-ți dai seama de fiecare scenă, de fiecare argumentație a lui Faust, esența omului cu idealuri, scrutător, și a lui Mefisto, care este spiritul negațiunii.

Și cât de actuală este opera aceasta în zilele noastre! La fiecare pas îți tresare inima. Sbuciumul *omenesc* este redat în «Faust» într'un mod magistral.

«Faust» este omul care vrea să pună punctul pe i, care vrea să știri-cească problema existenței, cu prețul

¹ 14 Lei, broș., «Bibl. Scriitorilor străini», 204 pg.

a mii de suferinți, cu prețul vieții sale chiar, ducând o luptă grea, de Prometeu cuceritor de lumină. Omul care suspină:

«*În pieptu-mi două suflete se sbat
Și luptă să se rupă deolaltă;
În setea arzătoare de iubire
Se încleștează unul de pământ;
Pe când cellalt se smulge cu 'ndârjire
Spre 'nnalții lui strămoși să-și ia avânt!*»

Mefisto? Se caracterizează singur:

«Sunt *spiritul aceluia ce veșnic neagă!*
Cu drept; căci tot ce ia ființă-aci
E vrednic în neant iar a pieri;
Ființă dar mai bine n'ar fi luat.
Deci toate cele ce numiți păcat,
Distrugere sau răul cu-un cuvânt,
Sunt elementul meu; acesta sunt.»

Lupta aceasta între ce este bun și rău, nobil și moșic, curat și pervers din om — e descrisă strălucit în «Faust», și — spuneți-mi — dacă s'a dat vreodată luptă mai îndârjită în pieptul omenesc ca în ziua de astăzi?

Ori cât de «avansați» să fim, ori cât să ne batem în piept cu invențiile recentissime — «Faust»-ul lui Goethe n'a îmbătrânit, fiindcă are suflul *eternului* omenesc în sine.

Deschideți cartea și citiți:

Mefisto își bate joc de *vorbărie*:

«Cu vorbe de minune se discută,
Cu vorbe un sistem se execută,
În vorbe minunat se poate crede,
Din vorbă nici o iotă nu se pierde...»

Faust oftează:

«Suntem deprinși să-și bată joc oricine
De ceea ce nu înțelege el —
Adesea ce-i frumos și ce e bine
Îi cade greu și mârâie rebel...»

Alte exemple s'ar putea aduce cu zecile.

Câte controverse peripatetice, câte argumente cinice și rabuliste, de

parcă ar veni de pe buzele unui politician contemporan sau parcă ar fi cuibărită în inima unui profitor de rășboiu — câte scene pline de gingășie imaculată și de vigoare virilă — ce fantazie apocaliptică într'unele locuri și ce orizonturi largi, largi, încât te apucă amețea suflatească câte odată!

La ce rezultat ajunge Faust?

Faust, după ce a cutriat pretutindeni, după ce a gustat din paharul tuturor «plăcerilor lumești» și le-a simțit nimicnicia — găsește, la sfârșitul vieții sale, *singura* bucurie sufletească, adevărata bucurie a unui pământean, în *muncă*, în acțiunea *altruistă*, în activitatea de albină — și moare liniștit, pe lângă toate hohotele lui *Mefisto*.

Iată monologul elocuent al lui Faust înainte de a muri din partea a II-a, din care încă n'a apărut traducerea românească, dar pe care o pregătește poetul *I. U. Soricu*, (îl redau în *traducerea mea proprie*):

«Al sapei sgomot mult îmi place mie!
Este mulțimea care-mi robotește
Și care 'mpacă glia cu ea însași —
De granițe la valuri împrumută,
Incercuind cu margini strânse marea...
O mlaștină se 'ntinde unde-i munte
Pestilențează toată-agonisita —
Mocirla puturoasă s'o uscăm
Ar fi acumă culmea muncii noastre.
Așa dăm loc milioanei de oameni
Cu trai, de sigur nu, activ și liber.
Să fie câmpul verde, roditor:
Om, animal ca bine să se simtă
Pe noul lor pământ — colonizați —
La fel legați de-a hâlmului putere
De-un neam ce-i îndrăzneț și muncitor.
Lăuntru — o țară — aici, paradiziacă —
Să fiarbă valu'afară, pân' la dig,
Căci, când va vrea mistuitor să spargă,
Aleargă cei aliați să 'nchidă golul.»

*Da! sunt pătruns de-acest fel de-a vedea,
E ce-i mai bun din mintea omenească,
Căci vieață — libertatea — să se dea
La cei ce zilnic au s'o cucerească.*

Și-așa petrec, de griji încunjuțați,
An închiegat copiii, moșnegi, bărbați.
Așa mulțime deasă înțeleg!

Aș vrea și eu ca, liber, să mă leg
De un neam în libertate. Aș rosti:
Ești prea frumoasă clipă, nu pieri!

Iar urma mea din zilele trăite

Nu este vreme care mi-o înghite!

Și presimțind eu marea fericire

Trăiesc acum clipita peste fire...»

[moare].

Traducerea dlui Hodoș este o po-
doabă a literaturii românești. Să nu
fie casă de *intelectual* român în care
să nu se citească și comenteze.

Este medicină sufletească cece
ni se oferă aici și medicului-tradu-
cător ar trebui să-i fim mult mai
recunoscători. Unde sunt mecenajii
noștri cari să se îngrijească de tradu-
cerea altor opere frumoase similare —
dând *putința* dlui Hodoș să *perseve-
reze* pe cărarea aceasta și să nu-și
izidească puterile cu bucătăria gaze-
tărească? Ar fi o datorie de onoare
pentru ceice se mai gândesc în ziua
de astăzi că omul nu trăiește numai
cu stomahul, ci că mai există și spi-
ritul, care cere de mâncare.

Firește, apelul acesta va suna mul-
tora grozav de ne-la-locul-său, căci
astăzi se fură coroanele de argint de
pe sarcofagul magului dela Weimar,
astăzi îi este periclitat chiar și muzeul
în casa natală, din Frankfurt, astăzi
șterpelesc «ghesftarii» chiar și manu-
scrisele lui Goethe din muzeul din
Weimar, ca să le valorifice. Afaceri
«lucrative» — și-atât!

Horia Petra-Petrescu.

**Jahresbericht des Instituts für
rumänische Sprache zu Leipzig
(XXVI.—XXIX.), herausgegeben von
Prof. Dr. Gustav Weigand.** (Kom-
missionsverlag von Johann Ambrosius
Barth, Leipzig 1921, pg. 191. Mărci 24).

Acest anuar cuprinde trei studii:
Dl Hermann Brüske studiază *Elemente
rusești și polone în limba română*, iar
conducătorul seminarului Dr. Gustav
Weigand semnează pe celelalte două:
*Origina numelor de râuri sud-carpătice
în România și numirile apelative bul-
gărești, originea prescurtările și diri-
vațiunile lor.*

În cel dintâiu studiu se urmăresc
în limba română toate cuvintele cari
sunt de origină rusească sau poloneză.
Deși această contribuție a dlui H.
Brüske poate fi privită ca un serios
studiu în această privință, totuși chiar
după mărturia dlui Weigand dela pag.
5, este abia un început și de aceea
multe afirmațiuni din domeniul voca-
bularului sunt îndoelnice, multe sunt
încă de îndreptat, iar criteriile fonetice
nu sunt încă deajuns de bine stabilite,
din cauză, că nu există un material
suficient toponimic ca să ușureze
fixarea unor anumite puncte de ju-
decată mai precise.

Cele aproximativ 400 de cuvinte
pe cari autorul le găsește ca împru-
muturi în limba română din limba
rusă au pătruns la noi încă din cele
mai vechi timpuri, căci mult înainte
de întemeerea Principatului moldo-
venesc Rușii mici locuiau în apro-
piere și împreună cu Românii (pag.
52). Această influință primitivă ru-
sească și-a avut sfârșitul după anul
1500, ceia ce-ar dovedi, după părerea
autorului, că vechile așezări rutene
pe cari le vor fi găsit Românii la des-
călecatul lor în aceste părți s'au pierdut,
dizolvându-se, în masa de populațiune
românească în plină expansiune.

Unde se va fi petrecut acest proces de strâns contact între Români și Ruteni nu precizează autorul, care recunoaște totuși multe urme de limbă românească în limba Rutenilor, ca și în toponimia Carpaților nordici pe unde se vor fi întins vreodată ciobanii noștri cu turmele lor. De asemenea dl H. Brüske sprijină părerea exprimată de Katuzniacki, că Huțului ar fi Români slavizați. «In welcher Gegend und auf welche weise die erste Berührung mit den Kleinrussen erfolgte, wissen wir nicht. Erschliessen lässt sich nur folgendes: sehr bald nach dem ersten Zusammentreffen müssen schon walachische Hirten ihre Herden in den nördlichen Karpathen geweidet haben; sie sind frühzeitig wieder verschwunden — wahrscheinlich sind sie im ruth. Wolk aufgegangen — aber ihre Spuren finden wir noch in Berg-, Bach- und Flussnamen der Karpathen sowie in zahlreichen rum. Lehnwörtern des Klruss., die vorwiegend dem Ideenkreise des Hirten und Viehzüchters entstammen (vgl. Mikl. Wand.) Speziell die Sprache der Huzulen weist eine starke Durchsetzung mit rumänische El. auf; dieser Umstand sowie die auffallende Übereinstimmung der Volkstrachten brachte schon Katuzniacki auf die Vermutung, dass sie slavisierte Rumänen seien, wenn er auch die Ableitung ihres Namens aus rum. hoțul (Mikl. Wand. 49) wieder fallen gelassen hat (S. 58, Anm. 103).

Autorul crede că Moșii din munții apuseni ai Ardealului ar fi deasemenea rămășițele unor ramuri de Ruși mici, cari despărțiți și înglobați în mijlocul populațiunii românești și-ar fi pierdut limba și ar fi dat naștere acestei populațiuni (pg. 49).

Cuvintele împrumutate din limba ruteană se raportă la toate felurile de manifestare ale vieții țărănești. Cele câteva cuvinte în strânsă legătură cu vieața păstorească ca *buhaiu*, *hulub* și *tabun* arată că Românii fiind un vechiu popor de păstori au împrumutat foarte puțini termeni cari se raportează la creșterea vitelor (pg. 55).

Împrumuturile din limba polonă s'au făcut în mod direct din această limbă, și în mod indirect prin mijlocul influenței rutene. Comerțul de transit prin Moldova între răsărit și orașele Germaniei străbătând și Polonia, au mijlocit într'o foarte mare măsură această influență.

Influența modernă rusească s'a manifestat datorită deselor intervențiuni și ocupațiuni ale armatelor rusești în Principate. Lipovenii, renumiți pescari, așezați din pricina acestei indeletniciri mai cu seamă la gurile Dunării, au introdus unele cuvinte în limba românească cari privesc mai cu seamă ocupațiunea pescăritului (pag. 66).

Studiul dlui G. Weigand: «*Ursprung der südkarpathischen Flussnamen in Rumänien*» cercetează etimologia cursurilor de apă din Oltenia, Muntenia, Moldova, Bucovina și Basarabia. Fără a intra în amănunte este totuși foarte interesant de insistat asupra concluziunilor acestui studiu, mai cu seamă, că studiile asupra toponimiei ținuturilor noastre românești sunt așa de puține, și cu toate acestea extrem de interesante prin materialul foarte prețios pe care ni-l oferă pentru deslușirea atâtor probleme ce interesează trecutul nostru. Următorul tablou ne arată, pe provincii, numărul cursurilor de apă după origine:

	Bulg.	Rut.	Sl.	Rom.	Magh.	Kum.	Tat.	Hist.	Nelâm.	
Oltenia	23	—	—	5	6	3	—	4?	—	
Muntenia	32	4	—	8 (2)	4	15	1	—	3	
Moldova și Bucov.	10	54	8	24 (7)	18	6	1	—	8	
Basarabia	—	13	—	8 (6)	—	—	17	—	4	
— Suma: 278	65	71	8	45	28	24	19	4?	15	
	100%	23%	27%	3%	16%	10%	9%	6%	1%	5%

După cum se vede în Muntenia predomină elementul bulgăresc, în Moldova cel rutean (Klein russisch), în Muntenia se întâlnesc și unele numiri cari arată o influență sârbească, dar prea puține. Elementul maghiar se vede în Muntenia și regiunea Amăradiei și într'o mică măsură în părțile Buzăului, iar în Moldova în părțile Bistriței și pe valea Trotușului. Numiri de ape de origină tătărească se găsesc numeroase mai ales în Basarabia, știut fiind că în părțile Bugeacului au stat multă vreme Tătarii.

Studiind numirile de apă terminate în — ui ca *Bahlui, Suhului, Derehului, Covurlui, Turlui, Vaslui, Văsui, Teslui, Urlui, Călmățui* etc., autorul conchide că terminațiunea *uj* este numele generic *uj* care în dialectele asiatice însemnează *vale*, și care a ajuns în toponimia noastră probabil datorită unei serioase influențe cumane. «Es kann also kein Zweifel mehr bestehen, dass wir es in allen Flussnamen resp. Ortsnamen auf -uj mit dem Gattungsnamen *uj* = Tal, Fluss zu tun haben, der in Rumänien Kumanischen Ursprungs ist, jedenfalls noch heimisch ist auf dem Gebiete der Türkialekte, speziell dem *lakutischen*» (pag. 97).

Din pricina frecvenței unor asemenea numiri autorul conchide că stăpânirea cumfano-pecenegă, a fost, cel puțin în unele locuri, de o durată în-

delungată și nu trecătoare. «Was nun die Berg- und Ortsnamen an Material noch hinzubringen werden, vermag ich jetzt nicht zu sagen, aber jedenfalls steht das *eine* fest, dass die Kumanen bei Ankunft der Rumänen dort nicht nur die Herren waren, sondern tatsächlich sich auf den von mir bestimmten Gebieten niedergelassen und das Land auf grössere Strecken besiedelt halten» (pag. 99—100).

Acest covârșitor număr de elemente străine arată că deoarece această întreagă regiune nu era populată înainte de veacul al XIII, aceste numiri s'au păstrat dela neamurile cari le-au botezat anterior și că numai părăiașele și alte râuri mai mărișoare au primit după aceia numiri românești sau numiri slave romanizate (pag. 94).

Studiul dlui Weigand «*Die Bulgarischen Aufnahmen, ihre Herkunft, Kürzungen und Neubildungen*» este o cercetare foarte amănunțită asupra numirilor dându-se etimologia, prescurtările și derivațiunile la fiecare caz. Este o prețioasă contribuție la deslegarea multor chestiuni în legătură cu numirile de familii românești, și de sigur că va aduce un real folos acelor cari se vor ocupa cu asemenea probleme. Studiul este însoțit de o bogată listă de nume.

Alex. P. Arbore.

Dela „Asociațiune“.

Nr. 585/1922.

C I R C U L A R Ă

cătră Onor. Direcțiuni ale despărțămintelor „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intru urmărirea și pentru ajungerea înaltului scop, ce „Asociațiunea“ și-a fixat dela întemeierea ei, întotdeauna cei încredințați cu conducerea multiplelor ei lucrări au stăruit ca această instituțiune, scumpă tuturor Românilor, să progreseze și să dea maximum de rezultate, îngăduit de împrejurările nespuse de grele, în cari a trebuit să-și desvolte activitatea pentru progresul neamului nostru.

În modul acesta „Asociațiunea“ a ajuns să fie, și sub îndelungata dominațiune străină, cea dintâi societate culturală a poporului românesc din părțile de dinceace de Munți.

Dar, este un adevăr cunoscut și recunoscut, că această societate a rămas și în noua eră a României întregite cea mai de seamă societate pentru propaganda culturală în masele largi ale poporului nostru.

Ca, însă, această instituțiune, apreciată după merit de toți oamenii de bine, să-și poată îndeplini, și în nouăle împrejurări, frumoasa ei menire, are trebuința neapărată să fie îmbrățișată și sprijinită în cercuri tot mai largi, ceea ce în unele regiuni, constatăm cu bucurie și recunoștință, se și face tot mai mult, din zi în zi.

Dar interesul pentru problemele îmbrățișate de „Asociațiune“ trebuie să devină general, pentru că numai astfel această instituțiune va putea să ia avântul dorit și cu ea dimpreună și cultura neamului nostru să străbată în toate satele și cătunele.

Iată, deci, pentrue, Onorate Direcțiuni, și cu această ocaziune, ne adresăm cătră D-Voastră, reamintindu-Vă importanța problemelor îmbrățișate de „Asociațiunea“ noastră culturală și rugându-Vă, să stăruiti din toate puterile pentru generalizarea lor în toate comunele din despărțământul ce conduceți, ca, astfel, sămânța binelui să fie răspândită pretutindeni, și pe această cale.

Problemele de care au să se ocupe Onor. Direcțiuni ale despărțămintelor sunt fixate în general în § 39 al Statutelor „Aso-

ciațiunii", din cari Vă trimitem și de astădată câte un exemplar; iar felul organizării despărțămintelor (a adunării cercuale, a comitetului cercual și a agenturilor) și atribuțiunile acestora se cuprind în §-ii 40—47 ai Statutelor.

În baza acestor rugăm Onor. Direcțiuni ale despărțămintelor ca:

1. *În adunarea cercuală ordinară a despărțământului, ce are să se țină, în sem. I. al anului:*

a) să aranjeze, unde nu s'a făcut încă, *chestiunea noiei arondări a despărțămintelor*, avându-se în vedere ca despărțămintele, constatatoare din comunele a două sau mai multe plase, să fie desfăcute în atâtea despărțăminte din câte plase au constat până acum, eventual recomandând comitetului central *persoane potrivite*, care să organizeze nouăle despărțăminte, ce au să fie desfăcute din desp. principal de până acum.

b) Fiindcă în acest an se face *reconstituirea comitetului central*, pentru uniformizare, rugăm despărțămintele, să-și reconstitue și ele *comitetele cercuale*.

c) În adunarea cercuală se va desbata cu toată seriozitatea *chestiunea organizării agenturilor comunale și a bibliotecilor populare*, făcându-se pașii de lipsă, unde nu s'ar fi făcut până acum, pentru constatarea: unde să află astfel de agenturi și biblioteci și din câte exemplare constau bibliotecile, stăruind, totdeauna, pentru sporirea, distribuirea la cetitori și îngrijirea cărților din aceste biblioteci.

Pentru sporirea bibliotecilor existente contribue, după putință, și comitetul central, iar în comunele unde se vor înființa nouă agenturi ale „Asociațiunii”, comitetul va trimite câte o bibliotecă poporală.

d) De neapărată trebuință pentru deșteptarea interesului general în scopul ridicării culturii neamului nostru este, ca *din toate satele* din despărțământ, dar în tot cazul *din comunele cu agenturi*, să participe măcar câte 2 reprezentanți la adunarea cercuală; iar câte 2 reprezentanți ai fiecărui despărțământ să participe în fiecare an, la *adunarea generală a «Asociațiunii»*.

În adunările cercuale fiecare agentură va raporta, prin trimișii săi, asupra tuturor lucrărilor îndeplinite în cursul anului.

e) Adunările cercuale în multe locuri au devenit înălțătoare serbări culturale, cu programe din cele mai bogate, cuprinzând

câte un frumos cuvânt de deschidere, conferențe pentru popor, reprezentațiuni de teatru, coruri, jocuri, nu arareori expoziții de copii, din industria de casă sau economice ș. a.

Acestea ar trebui, introduse pretutindeni, ca unele din cele mai de seamă mijloace de cultură și progres.

2. În legătură cu reorganizarea despărțămintelor și cu reorganizarea sau înființarea agenților și bibliotecilor sătești, se impune organizarea *Caselor de cetire* (Case culturale, Căminuri culturale, Case Naționale, sau oricum, altfel, s'ar numi ele), aceste fiind instituții de cea mai mare importanță pentru propagarea culturii naționale.

Tocmai în baza acestor ponderoase motive comitetul central a intervenit până acum, prin pressă, la fruntașii comunelor și direct la direcțiunile despărțămintelor, la Comisiile de ocol agrare, la comisiile județene de împroprietărire și la comitetul central agrar, ca să se destine în fiecare sat și oraș câte un loc potrivit pentru zidirea, la timpul său, a unei Case Naționale.

Rugăm, de nou, și acum, Onor. Direcțiuni să stăruie la organele comunelor de pe teritoriul despărțământului, incredințate cu executarea reformei agrare, pentru obținerea unui loc în fiecare comună pentru Casa Națională.

3. Să se stăruie și pentru *cooperație*, ținând prelegeri pentru înființarea *cooperativelor de aprovizionare și desfacere în comun*, și pentru înființarea băncilor populare. Statute și îndrumări punem și noi la dispoziție celorce ni se adresează în acest scop.

4. Rugăm, mai departe, Onor. Direcțiuni, să stăruie pentru armonizarea activității culturale și economice a organelor conducătoare ale despărțămintelor „Asociațiunii” cu activitatea celorlalte societăți de pe teritoriul despărțămintelor, îndeosebi cu ale *Asociațiilor noastre preoțești și învățătorești*.

5. Pentru *cursurile de analfabeți*, ce se vor aranja, „Asociațiunea” pune gratuit la dispoziție abecedarele de lipsă, și celorce se vor distinge prin o activitate rodnică în această direcție, li se pune în vedere și câte un premiu.

6. După ce dela *reușita lotăriei aranjate de «Asociațiune»* depinde, în locul prîm, înzestrarea acestei instituțiuni cu mijloacele necesare unei dezvoltări grabnice și corespunzătoare înaltei sale meniri, rugăm, din acest prilej, Onor. Direcțiuni, să stăruie din toate puterile pentru *desfacerea unui număr cât mai mare*

de loturi ale acestei loterii în comunele de pe teritoriul despărțământului.

7. Totasemenea ni se va înlesni lucrarea, ce o facem în interesul ridicării culturai noastre naționale, prin o propagandă intensivă pentru *sporirea numărului membrilor «Asociațiunii»*.

Este de datorința tuturor Românilor de bine, orășeni și săteni, din toate păturile societății, să se înscrie între membrii instituțiunii noastre. Se va stăruî, deci, și în această privință, mai ales, însă, ca să se înscrie între membrii fondatori și pe vieată, comunele noastre politice, cum s'a făcut, la stăruința organelor administrative: în întreg județul Sibiiului și al Năsăudului, apoi, în un număr frumos de plase, ca la Huedin, Ciachi-Gărbău, Gherla, ș. a.

8. Pentru Raportul general, ce comitetul central are să publice asupra lucrărilor sale și a despărțământelor, rugăm, apoi Onor. Direcțiuni, să ne raporteze, *până la 15 Iunie a. c.*, asupra activității despărț. în anul trecut, arătându-ne, sau într'un proces verbal sau într'un raport :

1. *Numărul membrilor* de toate categoriile;

2. *Numărul agenturilor* și activitatea acestora, indicând comunele, în care se află agentură;

3. *Numărul bibliotecilor populare ale „Asociațiunii“*, indicând comuna, în care se află bibliotecă și numărul cărților;

4. *Comunele în cari s'au ținut cursuri de analfabeți* în iarna anului 1921/22, împreună cu numele conducătorului și numărul celor instruiți;

5. *Prelegerile* ținute pe teritoriul desp. în cursul an. 1921/22, indicând titlul acestora, numele conferențiarului și comuna în care s'au ținut;

6. *Șezătorile culturale* ținute (cu indicațiile din pt. 5);

7. *Conferențele și seratele artistice* (de asemenea cu indicațiile din pt. 5);

8. *A aranjat desp. vr'o expoziție în anul 1921/22;*

9. *Averea desp. la sfârșitul anului 1921;*

10. *Să ni se arăte comunele în care s'au înființat Case Naționale și cooperative* prin conlucrarea despărțământului.

11. În sfârșit atragem atențiunea Onor. Direcțiuni asupra ultimelor două pagini ale Statutelor, unde se găsește *«Legea pentru recunoașterea calității de persoană morală* a instituțiunii

noastre, în baza cărora și despărțămintele și agenturile „Asociațiunii“, provocându-se la această lege, beneficiază de toate favorurile cuprinse în ea, în afacerile oficioase cu centrala, cu despărțămintele și agenturile, cum și cu autoritățile publice.

Sibiu, în 25 Aprilie 1922.

A. Bârseanu,
prezident.

Romul Simu,
secretar.

Bibliografie.

I. Marțian, Urme din războaiele Romanilor cu Dacii. Studiu arheologic cu 39 schițe și desemnuri. I. Publicațiile comisiei monumentelor istorice, secțiunea pentru Transilvania. Cluj 1921. Krafft & Drotleff.

Al. Lascarov-Moldovanu, Povestirile lui Spulber. Schițe și amintiri. Colecția «Ramuri». Craiova, editura «Ramuri». Prețul 15 Lei.

Lucian Blaga, Cultură și cunoștință. Cluj 1922, editura institutului de arte grafice «Ardealul». Prețul 10 Lei.

Lucrări de fonetică publicate de Iosif Popovici. 1°. Une prononciation bulgare. Recherches de phonétique expérimentale par *Ioseph Popovici* professeur de langues slaves et directeur du laboratoire de phonétique expérimentale à l'université de Cluj. Avec 22 figures dans le texte. Cluj, Institut d'arts graphiques «Ardealul», 1921.

2°. Fiziologia vocalelor românești a și i de *Iosif Popovici* prof. univ. Cu 14 figuri în text. Cluj, institutul de arte grafice «Ardealul», 1921.

Am primit dela institutul geologic al României următoarele publicațiuni:

Congres internațional du pétrole. Troisième session. Bucarest 8—13 Sept. 1907.

Comte-Rendu. Tome II. Mémoires. Bucarest, Carol Göbl 1910.

Troisième congrès international du pétrole, *Roumanie*. Esquisse géographique avec 1 carte, 16 planches et le plan de Bucarest. Bucarest, Septemvrie 1907.

Institutul geologic al României. *Dări de seamă ale ședințelor*. Volumul IV. București, Carol Göbl 1915.

Institutul geologic al României. *Dări de seamă ale ședințelor*. Volumul V. (1913—1914). București, Carol Göbl 1916.

Institutul geologic al României. *Dări de seamă ale ședințelor*. Volumul VII (1915—1916). Cu 80 figuri și 4 schițe geologice. București, Carol Göbl 1917.

L. Mrazec, Raport asupra activității institutului geologic al României în anul 1910. Anuarul inst. geologic al României. Vol. V, 1911. București, Carol Göbl 1914.

L. Mrazec, Raport asupra activității institutului geologic al României în anul 1911. Anuarul inst. geologic al României. Vol. VI, 1912. București, Carol Göbl 1914.

L. Mrazec, Raport asupra activității institutului geologic al României în anul 1912. Anuarul inst. geologic al României, vol. VII, 1913. București, Carol Göbl 1917.

G. Munteanu-Murgoci, Dare de seamă asupra cercetărilor geologice din vara 1897 IV. Ridicări geologice

în N. Dobrogei. București, tipogr. Th. Basilescu 1898.

G. Munteanu-Murgoci, Dare de seamă asupra cercetărilor geologice din vara 1897 II. Masivul Paringu. Cu o planșă de secțiuni geologice. București, tipogr. Th. Basilescu 1898.

L. Mrzecz și G. M. Murgoci, Dare de seamă asupra cercetărilor geologice din vara 1897 III. Munții Lotrului. Cu o planșă de secțiuni geologice. București, Th. Basilescu 1898.

L. Mrzecz, Dare de seamă asupra cercetărilor geologice din vara 1897, I. Partea de E. a munților Vulcan. Cu o planșă de secțiuni geologice. București, tipogr. Th. Basilescu 1898.

Congrès international du pétrole. Troisième session. Bucarest, 8—13 Septemvrie 1907. *Compte-Rendu*, Tome I. Préparatifs et marche du congrès; débats par sections. Bucarest, Carol Göbl 1912.

Roumanie. Ministère des travaux publics. *Travaux de la commission du pétrole*, I. Bucarest, Carol Göbl 1905.

Institut géologique de Roumanie. *Comptes-Rendus des séances*, Tome III. Bucarest, Charles Göbl 1915.

Institut géologique de Roumanie. *Comptes-Rendus des séances*, Tome IV (1912—1913). Bucarest, Charles Göbl 1916.

Institutul geologic al României. Studii tehnice și economice. Nr. 1. Dr. G. N. Leon, Politica minieră în diferitele state și raporturile ei cu politica minieră din România. I. Regimul proprietății miniere. II. Organizarea întreprinderilor miniere. București, tipogr. «Eminescu» 1915.

Institutul geologic al României. Studii tehnice și economice. Nr. 2. I. Tănăsescu, Sistemele de reorganizare a proprietății miniere și politica minieră în diferite state. Partea I. Regimul de proprietate al subsolului petrolifer și raporturile sale cu exploatarea zăcămintelor. Partea II. Proprietatea și politica minieră în diferite state. București, Carol Göbl 1916.

Ministerul agriculturii, industriei, comerțului și domeniilor. Serviciul minelor. Ing. Radu Pascu, Studii geologice și miniere în județul Tulcea (Dobrogea). Cu o hartă geologică 1:200,000, o planșă de profile geologice și 10 figuri în text. București, Carol Göbl 1904.

Congrès international du pétrole. Troisième session. Dr. L. Edeleanu, Le pétrole roumain, sa composition et ses propriétés physiques et techniques. The Roumanian Petroleum, its composition and physical and technical properties. En collaboration avec I. Tanasescu et C. Th. Petroni. Troisième édition complétée. Bucarest, 1907. Imprimerie «Eminescu».

Ministerul lucrărilor publice. Lucrările comisunii însărcinate cu studiul regiunilor petrolifere din România. V. I. București, Carol Göbl 1904.

Institutul geologic al României. Valenii de munte. Hartă ridicată de W. Teisseyre. Seria XVIII. Col. P. 1911. Ediție provizorie.

Ministerul agriculturii, industriei, comerțului și domeniilor. Institutul geologic al României. *Legea pentru înființarea institutului geologic al României și regulamentul pentru aplicarea legii*. București, Tipografia G. A. Lazareanu 1906.

Nota. În poezia «În numele poporului», publicată în Nrul. ultim al «Transilvaniei», în strofa a 5-a, șirul penultim, s'a strecurat o greșală su-părătoare: *voi* în loc de *foi*.

Cel mai vechiu și mai consolidat institut
financiar românesc din Transilvania

„ALBINA“

INSTITUT DE CREDIT ȘI DE
:: :: ECONOMII, SIBIIU. :: ::

FILIALE: Brașov, Cluj, Lugoj, Mediaș
și Târgul-Murășului.

AGENTURI: Sânmărtin. :: :: ::

Capital societar Lei 10.000,000.—

Fonduri de rezervă și pensiuni

Lei 7.500,000.—, Depuneri spre

fructificare și în Cont-Curent

==== Lei 179.000,000.—. ====

Acordă: Imprumuturi cambiale (scont),
imprumuturi hipotecare, Cont-Curent, finan-
:: :: țază întreprinderi etc. :: ::

Primește depuneri spre fructificare
pe libele și în Cont-Curent $4\frac{1}{2}$ —5%
după termenul de abdicere, plățind
:: :: însuși darea de interese. :: ::

Emitte acreditive, îngrijește încasări de
cecuri și asignațiuni asupra oricărei pieți,
mijlocește tot felul de afaceri de bancă.

Orice informațiuni se dau gratuit
și prompt atât de Centrala din Sibiu, cât
și de filialele și agenturile institutului.

Diracțiunea.